

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2011:22

Elib och folkbibliotek

En studie av de åsikter och argument som yttrats om e-böckernas
distribution och framtid på folkbiblioteken

LINDA NILSSON
LOUISE PERSSON

HÖGSKOLAN I BORÅS

VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Linda Nilsson & Louise Persson**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Elib och folkbibliotek - En studie av de åsikter och argument som yttrats om e-böckernas distribution och framtid på folkbiblioteken

Engelsk titel: Elib and public libraries - A study of the opinions and arguments expressed concerning the distribution and future of e-books at the public libraries

Författare: Linda Nilsson & Louise Persson

Färdigställt: 2011

Handledare: Åsa Söderlind & David Kjellin

Abstract: The purpose of this paper is to study the ongoing discussion concerning e-books at Swedish public libraries. The e-book situation has as of late gained a lot attention in the media. The main distributor of e-book in Sweden - Elib - is in the centre of this discussion and our goal has been to study the opinions and arguments that have been expressed within articles and blog posts concerning the situation.

We have analysed our articles and blog posts through a qualitative text analysis in order to find the main problems of the e-book discussion and which arguments are used. We have also studied the effect Elib might have on the libraries' collection development according to the articles and blog posts.

We found that the major issues within the e-book situation include Elib's price model - which is costly for the libraries - the watermarking and the selection of books available to the libraries. It is also considered, according to the author's of our articles and blog posts, that the collections at the libraries are affected by Elib's system since the choice of which books to include is given to the publishers, not the libraries or its users.

The articles and blog posts agree that a change needs to occur for the e-books future survival at the public libraries.

Nyckelord: Elib, folkbibliotek, e-bok, e-böcker, distribution, beståndsutveckling

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

1. INLEDNING.....	2
1.1. INTRODUKTION OCH PROBLEMBESKRIVNING.....	2
1.2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	3
1.3. AVGRÄNSNINGAR.....	3
1.4. DEFINITION AV E-BÖCKER.....	4
2. BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING.....	4
2.1. DIGITALA BIBLIOTEK.....	5
2.2. E-BÖCKER.....	6
2.3. BIBLIOTEK OCH BESTÅND.....	7
2.4. FAKTA OM ELIB.....	8
3. METOD OCH TEORI.....	11
3.1. KVALITATIV TEXTANALYS.....	11
3.1.1. <i>De tre dimensionerna</i>	11
3.2. GENOMFÖRANDE.....	12
3.3. URVAL.....	13
3.3.1. <i>Reflektion över urval</i>	14
3.4. ANVÄNDNING AV MODELL OCH KOPPLING TILL METODEN.....	14
3.5. EVANS BESTÅNDSUTVECKLINGSMODELL.....	15
4. RESULTATREDOVISNING OCH ANALYS.....	16
4.1. DEN FÖRSTA DIMENSIONEN.....	17
4.1.1. <i>Journalister</i>	17
4.1.2. <i>Biblioteksinvolverade</i>	17
4.1.3. <i>Elib</i>	18
4.1.4. <i>Bloggare</i>	18
4.2. DEN ANDRA DIMENSIONEN.....	19
4.2.1. <i>Texternas form</i>	19
4.2.1. <i>Texternas språkliga innebörd</i>	19
4.3. DEN TREDJE DIMENSIONEN.....	21
4.3.1. <i>Journalistgruppen</i>	21
4.3.2. <i>Biblioteksgruppen</i>	22
4.3.3. <i>Elib</i>	22
4.3.4. <i>Privatpersoner</i>	23
4.4. DEN PROBLEMATISERANDE DIMENSIONEN.....	23
5. DISKUSSION.....	26
5.1. PRISET.....	26
5.2. TILLGÅNGLIGHET.....	27
5.3. UTBUD.....	28
5.4. BESTÅNDSUTVECKLING.....	30
6. SLUTSATS.....	31
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	32
BILAGOR	
BILAGA 1 - Evans beståndsutvecklingsmodell - Engelsk.....	36
BILAGA 2 - Frågor till textanalysen.....	37

1. INLEDNING

1.1. Introduktion och problembeskrivning

E-böcker blir allt vanligare ju mer teknologin utvecklas och förfinas och tack vare introduktionen av läsplattor har det börjat bli allt lättare att ta del av böcker i just elektroniskt format.¹ Dessa böcker uppskattas ofta för hur lätthanterliga och portabla de är och av praktiska skäl så finns det en hel del fördelar över den fysiska boken. I vissa fall ses den bara som ett komplement till den tryckta boken men faktumet kvarstår att det blir mer och mer populärt att läsa e-böcker.² För att e-böckerna ska tillgängliggöras för användarna på biblioteken behövs det distributörer vars tjänster man kan köpa – antingen för enskilda titlar eller paket med böcker.

Just nu är den ledande nordiska e-boksdistributören Elib³ och företagets tjänster används på de flesta folkbibliotek idag – speciellt för svenska titlar eller e-böcker översatta till svenska – men kompletteras ibland med engelska eller utländska distributörer vid behov. Elib är alltså dominerande på den svenska e-boksmarknaden vad gäller utlån och det system de använder sig av har under det senaste året börjat väcka diskussioner, eftersom det har framkommit flertal svårigheter för biblioteken som använder sig av tjänsten. De mest framträdande svårigheterna är ekonomiska problem men det har även yttrats kritik angående tekniken, vattenmärkning och utbudet. På grund av detta är det just Elib som vi uteslutande kommer att fokusera på i denna uppsats, eftersom det är det företag som har överlägset störst inflytande över den svenska e-boksmarknaden och i och med detta också det enda företag som riktigt uppmärksammas. De andra aktörerna som hanterar e-böcker är annars återförsäljare i mindre skala och med mindre utbud, vilket gör att de därför inte är lika framträdande på marknaden.

Vi har ett intresse för beståndsutvecklingen av elektroniska böcker på folkbiblioteken och vilken roll Elib har i detta. Eftersom Elib är den ledande distributören av e-böcker kan företaget därför ha stort inflytande över sådant som urval, inköp och utvärdering av beståndet på det enskilda biblioteket. Vi tog kontakt med Elib och deras marknads- och försäljningsassistent förklarade att biblioteken har tillgång till 80% av det textbaserade e-boksutbudet och 71% av hela företagets utbud. Detta är för att en del av förlagen inte vill att en del av e-böckerna ska finnas för utlåning på biblioteken, utan bara till försäljning via återförsäljare. Biblioteken har tillgång till 71% av det totala utbudet eftersom mp3-böckerna inte kan tidsbegränsas, vilket gör att utlåningar försvåras. Strömmande ljudböcker används istället, då användarna får sitta vid en dator och lyssna på boken istället.⁴

Vilka böcker som publiceras som e-böcker bestäms främst av de avtal som Elib slutit med de förlag de samarbetar med.⁵ Vi undrar om detta anses ha påverkat beståndsutvecklingen på folkbiblioteken och huruvida detta diskuteras i de artiklar och inlägg som skrivits. Vi vill alltså studera diskussionen som eventuellt uppkommit

¹ PricewaterhouseCoopers (2010). *Turning the Page - The Future of e-books*, s. 2-3

² Rosendahl, Hanna (2007). *Tolv böcker i datorn – bättre än en i handen?*, s. 55

³ Elibs hemsida, http://www.elib.se/ebook_about_elib.asp, 2011-05-11, 13:38

⁴ Öström, Karolina, marknads- och försäljningsassistent på Elib, information via epost, 2011-05-06

⁵ Elibs hemsida, http://www.elib.se/ebook_elib_services.asp, 2011-05-11, 13:45

angående de olika stegen av beståndsutvecklingen för e-böcker på biblioteken och hur dessa har påverkats av Elib. Beståndet är trots allt en viktig del av bibliotekets tjänster eftersom de ska erbjuda ett brett sortiment för sina användare, så om en annan part kontrollerar detta kan det vara relevant att studera detta närmare.

1.2. Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att undersöka de meningsutbyten som uppstått i bibliotekspress, dagspress och på Internet kring e-böcker och e-boksutlåningen via distributören Elib med fokus på perioden mellan november 2010 och april 2011. Elib har sedan november 2010 fått kritik för det avtal företaget erbjuder folkbiblioteken i Sverige och diskussioner angående läget har pågått sedan dess. Vi vill titta närmare på vilka åsikter och argument som varit aktuella, samt om Elib uppfattas ha påverkat beståndsutvecklingen för e-böcker på folkbiblioteken i Sverige enligt de olika skribenterna.

- Vilka element anses vara de mest diskuterade inom e-boksutlåningen enligt de olika aktörerna i e-boksdebatten och vilka åsikter och argument har framförts?
- Anses Elib ha påverkat beståndsutvecklingen för e-böcker i de diskussioner som förekommit och i så fall hur?

1.3. Avgränsningar

Vi har valt att avgränsa vår studie genom att endast fokusera på distributören Elib och de direkta diskussioner som uppstått kring det företaget, oavsett om vissa bibliotek ibland kompletterar med andra distributörer som kan påverka beståndet och dess utveckling. Vi gjorde denna avgränsning eftersom de andra e-boksdistributörerna arbetar i mindre skala eller är utländska och därför inte har lika stort inflytande på den svenska marknaden. Vi ville alltså titta närmare på Elib eftersom detta är den största distributören av e-böcker inom Sverige med avtal med cirka 275 folkbibliotek runtomkring i landet.⁶

Vi har även avgränsat valet av diskussionsinlägg utefter deras författare eftersom vi ville finna åsikter och argument från aktörer med biblioteksbakgrund samt reportrar, författare, förläggare och Elibs representanter. Detta för att få åsikter från insatta och engagerade individer och grupper med förståelse för situationen snarare än tankar från privatpersoner som läser e-böcker och därför intresserat sig i diskussionen. Även om läsarnas synpunkter också är viktiga kände vi att de blogginlägg som de skriver ibland saknar den nivå av fakta och djup vi letar efter. Vi fokuserade oss alltså på den mer professionella delen av diskussionen, men vi har inkluderat inlägg från dessa aktörer även i de fall då de skrivits privat. Detta för att få tillgång till eventuella personliga åsikter som författarna inte uttrycker inom sin offentliga roll.

De artiklar och blogginlägg vi valde var offentligt publicerade mellan november månad 2010 och april 2011. Med offentliga artiklar eller blogginlägg menar vi material som finns tillgängligt för allmänheten - via till exempel databaser eller Internet.

⁶ Öström, Karolina, marknads- och försäljningsassistent på Elib, information via e-post: 2011-05-06

1.4. Definition av e-böcker

Definitionen av e-böcker i denna uppsats kommer att till stor del anpassas utefter Elibs bestånd eftersom det är åsikter om deras utbud som vi kommer att studera närmare. Vi har valt att använda termen 'elektroniska böcker' istället för 'digitala böcker' och förkortar detta som 'e-böcker'. E-böcker är i denna uppsats en övergripande term som inkluderar elektroniska böcker i textformat såsom PDF eller EPUB, men även strömmande ljudböcker och mp3-böcker som användarna lyssnar på snarare än läser. E-ljudböcker kommer i denna uppsats att kallas för ljudböcker. Det finns även ett par äldre handskrifter som digitaliserats i Elibs bestånd och de räknas också som e-böcker.⁷ Vi har alltså valt att se e-böcker som en elektronisk bok som inte är bunden till textformat utan även kan vara i form av ljudfiler, och vi kommer att göra distinktioner mellan textbaserade e-böcker och ljudbaserade e-böcker när det behövs.

Textbaserade e-böcker läses till exempel via datorn, läsplattor, handdatorer och telefoner och kräver förutom hårdvaran läsprogram som kan läsa de olika formaten. Mp3-böcker är ljudfiler som kan spelas upp på vanliga mp3-spelare eller datorer där boken läses upp och lyssnas på, som CD-böcker eller vanliga ljudböcker. De strömmande ljudböckerna är också ljudfiler men kräver uppkoppling till Internet så att uppspelningen kan fortsätta.⁸ Mp3-böckerna har den begränsningen att de inte går att tidsbegränsa som de textbaserade e-böckerna - som gör att de in längre går att läsa efter en viss period utgått - vilket innebär att utlån via biblioteken försvåras. Strömmande ljudböcker används då istället på biblioteken så att användarna får lyssna när de är uppkopplade till bibliotekets hemsida men inte kan ladda ner boken till sin egen dator eller mp3-spelare. Detta är till för att skydda upphovsrättigheter och copyright.⁹

2. BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING

Genom åren har ett flertal undersökningar gjorts angående e-böckernas ökade användning och deras relation till bibliotek och användare. De har tagit upp sådant som tekniken, den växande populariteten och läsares tankar och synpunkter om mediet och hur e-böckerna används. Dock finns det en klar brist på forskning om just utbudet och e-boksdistributörernas samarbete med bibliotek och andra återförsäljare, vilket har försvårat uppgiften att samla tidigare forskning till vår uppsats. Det mesta som skrivits är alltså inriktat på användarna eller fenomenet i sig, inte arbetet bakom.

Därför kommer detta avsnitt att vara mer fokuserat på att ge en bakgrundsförståelse för e-böcker istället för läget inom forskningen eftersom ämnet fortfarande är nytt nog för att inte riktigt ha uppmärksammats i större skala. Dock planerar Kungliga Biblioteket att i samband med Svensk Biblioteksforening att göra en utredning angående e-böcker och dess tillgängliggörande i Sverige, men deras resultat kommer inte att vara publicerade förrän om ett par månader.¹⁰ Det visar däremot att ämnet snart kan komma att uppmärksammas och förhoppningsvis kommer mer forskning och fler undersökningar

⁷ Elibs hemsida, <http://www.elib.se/>, 2011-05-11, 13:48

⁸ Elibs hemsida: http://www.elib.se/ebook_explained.asp & http://www.elib.se/ebook_mp3_explained.asp 2011-05-11, 16:01

⁹ Öström, Karolina, marknads- och försäljningsassistent på Elib, information via e-post: 2011-05-06

¹⁰ Kungliga Bibliotekets hemsida, <http://www.kb.se/aktuellt/nyheter/Biblioteksnyheter/2011/KB-och-Svensk-Biblioteksforening-tillsatter-e-boksutredning>, 2011-05-15, 12:23

att utföras med tiden.

Vi kommer i detta kapitel även att använda oss av statistik över utlån och e-böckernas användning som vi fått från Elibs marknads- och försäljningsassistent Karolina Öström, samt förklara hur Elib som företag fungerar och dess samarbete med förlag och bibliotek.

2.1. Digitala bibliotek

E-böckernas popularitet har som tidigare nämnts ökat på senare tid men vägen dit har varit lång. Tekniken som idag resulterar i att e-böcker kan spridas och lånas via biblioteken har sin grund i det digitala biblioteket, som utvecklats genom åren.

En av de första förespråkarna för ett digitalt bibliotek var ingenjören Vannevar Bush som poängterade att man kunde börja använda teknologi för att organisera och återfinna kunskap på ett bibliotek. Den teknik som Bush rekommenderade använde sig av mikrofilm som indexerades för att användaren lätt skulle kunna hitta liknande dokument i den interna databasen som mikrofilmerna samlades i. Denna indexering som kallas associativ indexering kan kopplas ihop med dagens hypertexter som används på Internet.¹¹ Tekniken kom dock aldrig i produktion då kostnaderna för inköp och underhållning inte skulle bli hållbara i längden.¹² Det var dock början på det digitala bibliotek vi känner till idag, som både bibliotekspersonal och användare förlitar sig på.

Numera används det digitala biblioteket nämligen som ett komplement till det fysiska biblioteket, med bibliotekstjänster som omlån, reservationer och e-boksutlån. I bibliotekslagen från 1997 uppmärksammas behovet av att utveckla de digitala tjänsterna genom orden; ”folkbiblioteket ska verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare”.¹³ Detta tyder på att folkbiblioteken har en skyldighet att tillgängliggöra databaserad information och att det är en viktig del av deras arbete att utnyttja de möjligheter som teknologin ger dem. Kungliga biblioteket har till exempel efter KB-utredningen 2003 givits tillåtelse att digitalisera gamla ömtåliga verk för att bevara dem samt göra dessa tillgängliga för allmänheten.¹⁴

Det digitala biblioteket är alltså inte nödvändigtvis en samling med digitala böcker utan inkluderar sådant som kataloger, organisering och diverse administrativa handlingar såsom reservationer. Digitaliseringen gör dock att det digitala biblioteket kan få mer och mer tyngd i bibliotekssammanhang eftersom det fungerar som databas och arkiv vid behov – som i fallet med ömtåliga verk – eller som fysiskt bibliotek, som när det gäller e-böcker.

Att definiera det digitala biblioteket är svårt då det skiljer sig från bibliotek till bibliotek. Det som dock oftast menas med det digitala biblioteket bland folkbibliotek är det digitala utbudet som de erbjuder sina användare, som inkluderar utlåning av e-böcker och musik. Ett digitalt bibliotek är dock inte begränsat till att enbart innehålla

¹¹ Bush, Vannevar (1945). *As We May Think*: <http://www.ub.edu/personal/vbush.htm>

¹² Svedjedal, Johan (2001). *Den sista boken*, s. 47

¹³ Bibliotekslagen 1997, 2 §

¹⁴ KB-utredningen SOU 2003:129a, s. 228

utlåningsbart material utan inkluderar även en verksamhet som involverar digitalisering av material eller till exempel bibliotekets hemsida och dess funktioner.

2.2. E-böcker

Enligt NE syftar definitionen 'bok' på en samling ark med text som bundits samman. Numera är boken inte längre begränsad till tryckta pappersvaror, utan har genom ny teknologi bland annat utvecklats till e-böcker.¹⁵ Frederick Kilgour menar på att boken har haft sju framträdande former under tidens gång;

- Upptäckten av att skriva på lertavlor (2500 f. Kr.)
- Parpyrusrullen (ca 2000 f. Kr.)
- Codexformen (150-talet)
- Det gutenbergska tryckeriet (1450-talet)
- Användandet av ångkraft i tryckeri (1800-talet)
- Användandet av offset-tryck (1970-talet)
- Elektroniska böcker (ca 2000)¹⁶

Svedjedal menar att den senaste utvecklingen inom bokindustrin visar på att branschen är i en omvandlingsfas, där bokmarknaden utökas i om med att digitaliseringen växer sig större. Allt fler får tillgång till metoder för skrivande och publicering och behöver inte vänta på att de stora förlagen ska anpassa marknaden för lättare e-bokpublicering.¹⁷

Utvecklingen av teknologin ändrar även bokmarknaden, där till exempel läsplattor som lanserades under slutet av 1990-talet fick sitt genombrott först 15 år senare när nyare och lättare teknologi kunde introduceras. Utvecklingen har även märkts genom bokfilerna, som i början av 1990-talet lanserades som bärbara böcker på disketter och senare på CD-skivor, men nu kan finnas som PDF på datorn. Fördelen med dessa elektroniska böcker var att de utnyttjade hypertextteknologi som underlättade browsing genom böckerna, något som då var nytt. Svedjedal menar dock på att en skönlitterär bok inte skrivs för att innehålla hypertext, utan det mest lämpar sig för facklitteratur där länkar till referenser och ytterligare fördjupningar. I det fallet används hypertexten som ett sätt att bryta sig bort från den enskilda boken och vissa på ett större nätverk.¹⁸

Det har tidigare gjorts undersökningar om vad läsarna tycker och hur deras läsvanor ser ut angående e-böcker. En av dessa är Hanna Rosendahls magisteruppsats där hon genom

¹⁵ Järv, Harry & Helmersson, Dicte (2011-05-13) bok i *Nationalencyklopedin*:
<http://www.ne.se/lang/bok/132314>

¹⁶ Kilgour, G. Frederick (1998). *The Evolution of the Book*, s. 5

¹⁷ Svedjedal, Johan, s. 31-32

¹⁸ Svedjedal, Johan, s. 63-64

en kvalitativ enkät undersökt läsarnas inställning till e-böcker, som senare fördjupades i intervjuer via telefon eller e-post. Studien gav slutsatsen att läsarnas förhållningsätt till e-böcker skilde sig åt men gav ofta antydningar om att det var ansträngt för de som läste e-böcker på en dataskärm. De ville att e-böckerna skulle bete sig mer som pappersböcker, medan de som läste på handdator eller läsplattor tyckte att e-boksformatet var bra.¹⁹ Undersökningar visar även att läsandet av e-böcker ökar konsumtionen av pappersböcker,²⁰ och detta hjälps ytterligare när användarna köper nyare teknologi som underlättar e-bokskonsumtionen, som smartphones, handdatorer och bärbara spelkonsoler, och e-boksläsningen förenklas än mer.²¹

Ännu en intressant undersökning är en enkätundersökning som utförts av bloggkooperativet Bokhora och Forum för boken - som är ett gemensamt projekt mellan akademi och näringsliv i samarbete med KK-stiftelsen, som arbetar för att utforska förändringarna som sker i bokbranschen. Undersökningen utfördes inför konferensen *Den digitala tryckvågen* som hölls den 6 maj 2010, för att erbjuda en inblick i hur e-böcker kan användas och vilka som gör det. Konferensen i fråga handlade om e-böckernas framfart och fortsatta framtid.²²

1011 respondenter deltog i undersökningen och det visade sig att en av fem har läst en e-bok under det senaste året och att den klara majoriteten gjort det på en dataskärm. 71% av respondenterna svarar att de fått tag i e-boken via biblioteket och de flesta vet om att läsplattor finns men har aldrig provat att använda en själv. Undersökningen visar också att praktiskt taget ingen av respondenterna tror att de endast kommer att läsa e-böcker inom tre år, eller att de kommer att köpa mindre pappersböcker bara för att de kanske tar upp vanan att läsa och köpa e-böcker. Så även om e-böckerna växer i popularitet är den fysiska boken allt annat än hotad och det kommer ta ett tag innan e-boken når sin fulla kapacitet vad gäller teknologi, åtkomst, utbud och tillgänglighet.²³

2.3. Bibliotek och bestånd

I UNESCOs folkbiblioteksmanifest från 1994 understryks vikten av biblioteket som ett kunskapscentrum för lärande, kulturell utveckling och personligt ställningstagande där användarna kan utnyttja sina demokratiska rättigheter. Bibliotekets uppgift är att tillgängliggöra information och kunskap för sina användare utan ideologisk, politisk och religiös censur, samt utan kommersiella kopplingar. Institutionerna ska sträva efter att tillgodose allas behov, oavsett ålder, ras, kön, nationalitet, religion, språk och samhällsklass och särskilda tjänster skall erbjudas dem som inte kan utnyttja det gängse utbudet – såsom språkliga minoriteter, personer med handikapp eller förhinder, patienter på sjukhus och interner inom kriminalvården. Det anses även viktigt att det ska finnas olika typer av media – både traditionella material och modern teknologi – och att det är viktigt att betänka de lokala förutsättningarna och kvalitén på det material man erbjuder. Biblioteken ska även främja samhällsutveckling och kulturellt mångfald men även

¹⁹ Rosendahl, Hanna (2007), s. 55

²⁰ Ibid, s. 55

²¹ PricewaterhouseCoopers (2010), s. 12 & 15

²² Forum för boken: <http://forumboken.se/e-boksundersokning-tillsammans-med-bokhora/> 2011-05-11, 13:59

²³ Bokhora (2010). *Vad tycker läsarna om e-böcker?*

behålla en samtida koppling och arbeta för att utbilda och informera sina användare om samhället i stort och informationsteknologi.²⁴

Detta folkbiblioteksmanifest berör till stor del beståndet eftersom det förespråkar breda samlingar som ska innehålla något för alla, fri från censur och erbjuda ett mångfald av värderingar. Det har bedrivits en del forskning angående bestånden på biblioteken och ett exempel är en magisteruppsats skriven av Kerstin Eriksson och Anna Hagenwald. De ville undersöka vilken inställning svenska folkbibliotek har till utgiften att erbjuda ett balanserat bestånd och beståndshanteringen i stort genom att göra en innehållsanalys av bibliotekens respektive medieplaner. Valet av just medieplaner grundar sig i att de är verktyg som ska erbjuda direktiv och hjälp för bibliotekarierna när de ska arbeta med beståndet och försöka hålla det balanserat och rättvist.²⁵

Författarna förlitar sig till stor del på Farooq M. Ali, som utfört amerikansk forskning inom området och kommit fram till sex huvudkriterier som ingår i begreppet balanserat bestånd. Dessa är:

- Att välja de bästa böckerna.
- Att det ska finnas en proportionell representation av olika åsikter inom varje ämne.
- Alla synpunkter på de olika ämnen som finns i samlingen ska framföras.
- Efterfrågan ska vägas mot kvaliteten.
- Det ska finnas en balans i tillgången till olika medier som böcker, periodika och AV.
- Biblioteket ska gallra i beståndet med balans mellan gammalt och nytt i åtanke.²⁶

Detta är alltså punkter som biblioteket kan ha i åtanke när de utvecklar sitt bestånd och fungerar enligt Ali, både som riktlinjer och hjälp om så behövs.

Det Eriksson och Hagenwald kom fram till i sin magisteruppsats är att en stor del av biblioteken i Sverige hade som mål i sina medieplaner att arbeta med att förse sina användare med ett brett, opartiskt representerat och balanserat utbud. 25% av de studerade medieplanerna nämnde dock inte något som kunde kopplas till balanserat bestånd eller Alis olika kriterier. Författarna framhäver att det är viktigt för biblioteken att erbjuda användarna bra kvalitet samt att arbeta med demokratiframjandet i åtanke, och att balansen är viktig. Dock är det än viktigare att erbjuda en optimal samling för det omgivande samhälle snarare än att finna perfekt balans, eftersom det i slutändan handlar mer om användarnas behov och hur man ska tillfredsställa dem.²⁷

2.4. Fakta om Elib

Elib är den ledande distributören av elektroniska böcker inom Norden med tillgängliga tjänster i Sverige, Danmark, Norge och Finland. Företaget producerar och distribuerar elektroniska böcker i form av textbaserade e-böcker, mp3-böcker och strömmande ljudböcker, men siktar även på att främja den teknologiska utvecklingen inom

²⁴ UNESCO folkbiblioteksmanifest (1994)

²⁵ Eriksson, Kerstin & Hagenwald, Anna (2007). "To help them to be wise" – *Balanserat bestånd i svenska folkbibliotek 2007*, s. 9 & 34

²⁶ Ibid, s. 34 (primärkälla Ali, M. Farooq otillgänglig)

²⁷ Ibid, s. 65-66

bokbranschen genom att utvärdera och utforska nya lösningar vad gäller teknologi, upphovsrätt samt affärsmodeller och distributionsätt.²⁸

Elib grundades 2000 och ägs gemensamt av Bonnierförlagen, Natur & Kultur, Norstedts förlagsgrupp och Piratförlaget, och deras huvudsakliga uppdragsgivare är bokförlag. De som köper företagets tjänster är internetbokhandlare och bibliotek. Återförsäljare såsom internetbokhandlar får via Elib möjlighet att sälja textbaserade e-böcker och mp3-böcker och biblioteken kan erbjuda utlåning av textbaserade e-böcker och strömmande ljudböcker. Elib är icke-exklusivt vilket innebär att de återförsäljare och bibliotek som köper företagets tjänster kan komplettera med andra distributörer vid behov. Elib vattenmärker och licenskrypterar de böcker som de producerar och distribuerar för att förhindra olaga kopiering och spridning.²⁹

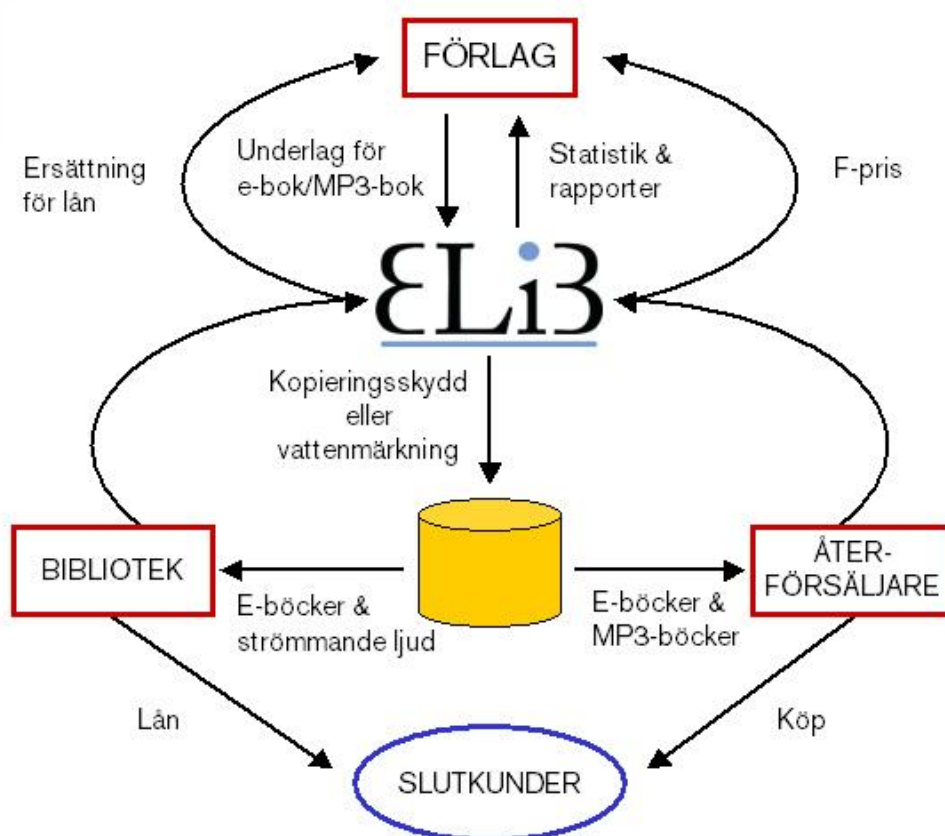

Fig. 1. Elibs produktionsprocess (hämtad från: http://www.elib.se/ebook_publisher.asp)

Den största delen av Elibs arbete går ut på att konvertera textböcker till e-böcker av olika format samt att kopieringsskydda eller vattenmärka verken innan de görs tillgängliga för återförsäljarna och biblioteken. Systemet bygger på att Elib tecknar distributionsavtal med upphovsmän och förlag där förlagen bland annat bestämmer det så kallade f-priset, vilket är det belopp som Elib betalar förlaget per såld e-bok. Elib

²⁸ Elibs hemsida: http://www.elib.se/ebook_about_elib.asp, 2011-05-11, 13:52

²⁹ Ibid.

erbjuder sina tjänster till flera olika förlag, oavsett storlek, så även små privata sådana kan få sina böcker producerade via Elib, vilket främjar självpublicering. Efter det skickar förlagen det material de vill ha konverterat och eventuellt kopieringsskyddat och Elib sköter produktionen liksom distributionen via sina servrar. Återförsäljare och bibliotek tar del av de producerade böckerna och betalar en summa till Elib som då ska täcka förlagens f-pris eller som en ersättning för lånet i bibliotekets fall, men också inkludera Elibs arbete. En del av detta f-pris går till förlagen och en del till författaren och andra upphovsmän.³⁰ Kostnaden för ett utlån på biblioteken är i nuläget 20 kr.³¹

Elib har för tillfället två olika modeller tillgängliga för biblioteken när de vill ansluta sig till företagets tjänster, den första är en enkel version som är mer anpassad för mindre bibliotek - såkallad Elib Bas - och den andra en något mer avancerad version som erbjuder fler möjligheter - Elib 3.0. Skillnaden är att Elib 3.0s utseende och huvudsida kan anpassas efter bibliotekets önskemål och därför kräver lite mer administration samt att Elib bjuder på produktionen av e-böcker med lokal anknytning. Ingen av versionerna kräver ändringar i bibliotekets egna system eftersom åtkomsten sker via länkar från bibliotekets webbplats och båda systemen erbjuder möjligheter att utesluta böcker från utbudet om biblioteket så önskar.³²

Lånetiden är 28 dagar och när de dagarna passerat går en nedladdad, textbaserad e-bok inte längre att läsa, vilket innebär att biblioteket inte behöver göra någon slags administrativ insats när lånet utgått. Sortimentet ökas löpande och varje verk blir tillgängligt på biblioteken så fort det läggs till i Elibs utbud. Betalningssystemet är utformat så att biblioteken betalar per utlån, inte inköpt bok, vilket också innebär att biblioteken inte behöver betala mer när verk läggs till i Elibs katalog och med det deras egen. Alla bibliotek oavsett storlek kan därför erbjuda samma utbud. Elib erbjuder även utbildning till bibliotekspersonal när avtal sluts så att de administrativa bitarna ska kunna skötas så smidigt som möjligt.³³

Enligt Elib finns det 2011, mars månad, 3146 svenska textbaserade e-böcker och 1489 svenska mp3-böcker tillgängliga på företagets hemsida. Enligt statistik vi fått från Elib låg distributionen av elektroniska böcker – det vill säga både köpta via återförsäljare och lånade via bibliotek – på ungefär 438 000 under 2010, vilket innebär nära nog en fördubbling sedan 2008. Även när det bara gäller lån via bibliotek ser man en liknande ökning mellan 2008 och 2010, eftersom antalet nu är lite mer än dubbelt så mycket med 150 000 respektive 303 000 utlån. Trenden verkar även fortsätta enligt de siffror som finns presenterade från 2011 eftersom utlånen redan nått 109 000 efter endast tre månader.³⁴

³⁰ Elibs hemsida: http://www.elib.se/ebook_publisher.asp & http://www.elib.se/ebook_elib_services.asp, 2011-05-11, 13:54

³¹ Emmelin, Conny, (2010). *E-boklånen för dyra för Stadsbiblioteket*.

³² Elib Bas & Elib 3.0, informationsbroschyrer

³³ Ibid.

³⁴ Elib 2008-2011, statistik skickad från Elib

3. METOD OCH TEORI

3.1. Kvalitativ textanalys

För denna studie använde vi oss av en typ av kvalitativ textanalys som beskrivs i Andreas Fejes och Robert Thornbergs *Handbok i kvalitativ analys*. Denna metod går ut på att förstå hur frågor och samhällsfenomen framställs i olika medier och för att analysera samhällsdebatter och kartlägga politiska åsikter.³⁵

Den kvalitativa textanalysen genomförs genom att besvara frågor. Hur dessa frågor är formulerade beror på studiens syfte, hur tidigare forskning har bedrivits och från vilken forskningsgren studien tagit sin början.³⁶ Frågorna utgår från dimensioner om textens upphovsperson, textens språk och sammanhanget mellan texten och det utanförliggande samhället. I analysen använder man sig även av problematiserade frågor som komplettering till de tidigare dimensionerna, som hämtas från det teoretiska perspektiv som studien använder sig av för att bidra med teoretiska frågor.³⁷

Till vår analys använde vi två olika sorters texter; 'samhälliga texter' och 'privata texter'. De 'samhälliga texterna' är skrivna av enskilda personer, organisationer eller intressegrupper inom politiska och fackliga partier, och publiceras i tidskrifter och dagspress bland annat som debattartiklar.³⁸ De 'privata texterna' skrivs av enskilda eller kollektiva aktörer och har ofta en informell och personlig karaktär.³⁹ Dessa texter hämtas bland annat från personliga bloggar.

Vi valde den här analysmetoden för att fånga in de åsikter som har yttrats inom Elibsdiskussionen och studera hur de har framförts i olika medier under den utvalda tidsperioden mellan november 2010 och april 2011.

3.1.1 De tre dimensionerna

Inom den specifika textanalysen som vi valt använder man sig av tre dimensioner, varav en väljs ut att stå i förgrunden och få starkast betydelse för analysen. Valet av dimension görs beroende på vilken typ av undersökning som ska utföras och vad som anses som mest relevant. En fjärde dimension kallad för 'den problematiserande dimensionen' introducerar en teori som används som komplettering och utgångspunkt för teoretiska frågor.⁴⁰

- I den första dimensionen analyseras upphovsmannen, textförfattaren eller den sammanställande redaktören till en text och den betydelse upphovsperson har gett den aktuella texten.⁴¹

³⁵ Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (.red) (2009). *Handbok i kvalitativ analys*, s. 136

³⁶ Ibid, s. 142-143

³⁷ Ibid, s. 143-145

³⁸ Ibid, s. 141

³⁹ Ibid, s. 141-142

⁴⁰ Ibid, s. 143-145

⁴¹ Ibid, s. 138-139

- I den andra dimensionen läggs fokuset på textens form och den språkliga, litterära och innehållsmässiga innebörden. Bland annat kan frekvensen av uttryck observeras under en tidsperiod för att fånga åsikter och ideologier i debatter.⁴²
- I den tredje dimensionen analyseras förhållandet mellan textens betydelse och det större samhälliga sammanhanget. Bland aspekterna som observeras finns kulturella värderingar och det omgivande samhället.⁴³
- I den problematiserade dimensionen används en utomstående teori för att komplettera det som saknas i de tidigare dimensionerna. Detta för att lyfta fram ett mer teorisk perspektiv.⁴⁴ I vårt fall kommer denna teori bestå av en modell för beståndsutveckling på bibliotek som behandlar hela processen från början av etableringen av ett bestånd och hur detta sedan utvecklas.⁴⁵

Vi valde att lyfta fram den tredje dimensionen som vår främsta utgångspunkt och önskade därför att öka förståelsen för situationen mellan biblioteket och den rådande e-boksdiskussionen och de argument och åsikter som uttrycks. Detta genom att titta på de aktörs-, kultur- och organisationsgrupper som omger fenomenet och att analysera diskussionen för att ge en större insikt i förutsättningarna för de texter som skrivits.⁴⁶

3.2. Genomförande

Vi genomförde vårt arbete i flera steg där vi först identifierade analysens problem, sedan hämtade ett empiriskt urval, därefter valde den främsta dimensionen inför analysen, formulerade frågor att besvara och till sist utförde vi en mer detaljerad djupanalys.⁴⁷

1. Först identifierade vi ett problem och formulerade våra forskningsfrågor. Dessa frågor kopplade vi till uppsatsens syfte för att lättare förena metoden med syftet. Under första delen av arbetet genomförde vi även en översiktlig litteratursökning där bland annat tidigare forskning och bakgrund studerades.⁴⁸
2. Under steg två inskaffade vi det empiriska materialet som kom att ligga till grund för uppsatsen. Ett första urval gjordes med syftet och frågeställningarna i åtanke.⁴⁹
3. Under det tredje steget valde vi den tredje dimensionen som huvudsaklig grund för vår djupare analys. Vi valde en modell om beståndsutveckling som vårt teoretiska perspektiv för att ge grund till den problematiserande dimensionen.

⁴² Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (.red) (2009), s. 139

⁴³ Ibid s. 139-140

⁴⁴ Ibid, s. 145

⁴⁵ Evans, Edward & Zarnoksy, Margaret Saponaro (2005). *Developing Library and Information Center Collections*, s. 6-7

⁴⁶ Hellspong, Lennart & Ledin, Per (1997), s. 58

⁴⁷ Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (.red) (2009), s. 145-148

⁴⁸ Ibid, s. 145

⁴⁹ Ibid, s. 146

Under det tredje steget skapade vi även frågor utifrån dimensionerna som låg till grund för analysen av det empiriska materialet.⁵⁰

4. Under det sista steget har materialet lästs igenom och kategoriserats och analyseras efter frågorna som vi formulerade i steg tre.⁵¹

De frågor vi har utformat finns i bilaga två och är baserade på de fyra olika dimensionerna. Vi har lagt tyngden på den tredje och problematiserande dimensionen eftersom de är mest relevanta för vårt syfte. När vi läste inläggen och artiklarna försökte vi alltså att i bästa möjliga mån att besvara frågorna som vi utformat.

3.3. Urval

Till vår kvalitativa textanalys valde vi aktuella och relevanta artiklar och inlägg från aktörer inom biblioteksvärlden samt reportrar, författare, förläggare och Elibs representanter. Vi ville återge åsikter från insatta parter i diskussionen och kartlägga de olika argument de ville presentera. Detta innebär att vi även inkluderade personliga blogginlägg från verksamma bibliotekarier, författare eller förläggare där de uttrycker sina uppfattningar utanför sin professionella roll. Vi valde att inte inkludera inlägg skrivna av privatpersoner som läser e-böcker och involverat sig i diskussionen på grund av detta intresse. De källor vi studerade närmare är publicerade artiklar i dagstidningar eller bibliotekspress men även bloggar.

Vi har valt att begränsa oss till material publicerat mellan november månad 2010 och april 2011. Tidsbegränsningen för när artiklarna och inläggen skulle ha publicerats baserades på datumet för en artikel som skrevs i tidningen *Metro* under november 2010. Denna artikel uppmärksammade e-boksfrågan på folkbiblioteken och de komplikationer som i vissa fall uppstått tack vare Elibs avtal⁵², vilket i sin tur ledde till att ett flertal andra artiklar och inlägg via bloggar publicerades som svar eller fortsatt diskussion. Detta var upptakten till den diskussion som fortfarande pågår inom biblioteks- och bokbranschen. Situationen var innan dess relativt ouppmärksam i media och inte mycket till diskussion eller debatt förekom, eftersom få visste om problemet. Antalet artiklar eller inlägg om Elib och den specifika problematiken som vi var intresserade av var alltså nästan obefintlig innan november 2010, vilket framkom efter sökningar i databaser såsom Artikelsök.

Vi fann våra artiklar och inlägg via databasen Artikelsök men även Google-sökningar för att lättare kunna hitta relevanta bloggar. Våra söktermer inkluderade nyckelord såsom elektroniska böcker, e-böcker, e-bok, bibliotek, Elib och beståndsutveckling. Efter att ha studerat urvalet framkom det att spridningen tidsmässigt är relativt jämn – det vill säga att inläggen och artiklarna kontinuerligt publicerats sedan Metros artikel i november – och att diskussionen verkar fortsätta stadigt.

Flertalet artiklar och inlägg fick väljas bort då de inte berörde ämnet eller var för korta för att erbjuda det djup som behövdes för vår kvalitativa textanalys. Det var vanligt med

⁵⁰ Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (.red) (2009), s. 147-148

⁵¹ Ibid, s. 148

⁵² Emmelin, Conny, (2010).

enkla artiklar som kortfattat berörde prisfrågan, men dessa erbjöd väldigt lite vad gällde åsikter och argument och sållades därför bort. Efter flertalet genomgångar av materialet fick vi slutligen en total summa av femton artiklar och inlägg att analysera.

Tre av artiklarna kommer från dagstidningar, därav två från *Svenska Dagbladet* men även en från en mindre tidning vid namn Östgöta Correspondenten. Vanligast är artiklar i bibliotekspress eller bloggar skrivna av bibliotekarier, författare och förläggare. *Svensk Bokhandel* och *Biblioteksbladet* är de två mest framträdande tidningarna inom bibliotekspressen som diskuterat Elib och e-böcker och vi har därför hämtat artiklar från dem båda. Två artiklar kommer från *Svensk Bokhandel* och tre från *Biblioteksbladet*.

Vi har sammanlagt sju blogginlägg från olika aktörer. Blogginläggen är de som ibland är skrivna utanför den professionella rollen och kan ha mer personlig karaktär men en del uttrycker sig även professionellt via sin blogg. Vi har inkluderat tre sådana företags eller organisationsgrundade blogginlägg, varav ett är från Elib, ett från Regionbibliotek Halland och ett från Stockholm stadsbibliotek. *Copyriot* är en blogg av debattkaraktär skriven av en skribent och vi har hämtat två av våra inlägg ifrån denna blogg. Det sjätte blogginlägget är skrivet av en författare och förläggare och det sjunde och sista är en intervju med två bibliotekarier från Stockholms stadsbiblioteks virtuella enhet.

En lista över artiklarna och inläggen finns i litteratur- och källförteckningen, med namn på författare. En djupare inblick i författarna till artiklarna och inläggen kommer att ges under resultatredovisningen.

3.3.1. Reflektion över urval

Trots att det var enkelt att hitta artiklar och inlägg om e-böcker - ämnet har på senare tid börjat väcka stort intresse och uppmärksamhet - så berörde inte alla Elib och själva distributionen av e-böckerna. Detta gjorde att vi fick granska dem noga innan vi valde att inkludera dem i vårt arbete eller inte, eftersom en hel del av det funna materialet inte var relevant för vårt syfte. Det hände även att artiklar publicerats på fler än ett ställe så vi fick exkludera dubletter. Trots detta upplevde vi inte några större svårigheter med vårt sökande efter källor och material. Tidigare forskning var som sagt svårt att hitta för vårt specifika ämne men med tanke på det växande intresset för situationen så finns det en hel del aktiva aktörer och flertalet artiklar att ta del av.

3.4. Användning av modell och koppling till metoden

För att kunna besvara våra frågor angående Elib och dess eventuella inflytande över bibliotekens e-boksbestånd och dess utveckling har vi valt att använda oss av en modell skapad av Edward Evans under mitten av 1900-talet. Denna modell är konstruerad för att visa på processen folkbiblioteken går igenom när deras bestånd först etableras och sedan sakta men säkert fortsätter utvecklas genom vidare inköp.

Modellen kommer att användas som mall för hur beståndsutvecklingen på ett bibliotek kan se ut och vilka processer som inkluderas i arbetet. Vårt mål var att med de artiklar och inlägg som vi samlat se om beståndsutvecklingens olika steg har diskuterats i fallet med e-böcker och i så fall vad som sägs. Vi ville veta om Elib anses påverka detta och i

så fall vilka specifika processer företaget kan ha inflytande över och till vilken grad. Evans modell kommer alltså att användas för att ge oss en överblick över beståndsutvecklingens olika steg och termer att använda när vi studerar vårt material och utformar våra frågor inför analysarbetet.

Vi har alltså använt modellen som hjälp när vi utformat frågorna till den problematiserande dimensionen i vår analys. Vi har därför använt oss av de termer som Evans förklarar - såsom inköspolicies, urval, inköp och så vidare. Detta är för att ge mer tyngd till våra frågor och för att vi vill studera beståndsutvecklingsprocesserna närmare och vad som sagts om dem i diskussionen.

3.5. Evans beståndsutvecklingsmodell

I boken *Developing Library and Information Center Collections* förklarar Edward Evans och hans medförfattarinna Margaret Zarnosky Saponaro att oavsett vilken typ av målgrupp ett bibliotek tjänar så är dess huvudsakliga syfte att assistera vid överföringen och spridningen av information och utvecklingen av kunskap. Det finns dock avsevärt mycket mer kunskap och information än ett bibliotek kan hantera, vilket innebär att biblioteken ofta måste välja vilken typ av information de finner lämpligast och mest relevant innan de inkluderar den i sitt bestånd.⁵³ Att göra dessa val och utesluta viss litteratur är det som med tiden kommer att ge upphov till bibliotekets i vissa fall unika bestånd och det är ofta anpassat efter det samhälle biblioteket existerar i.

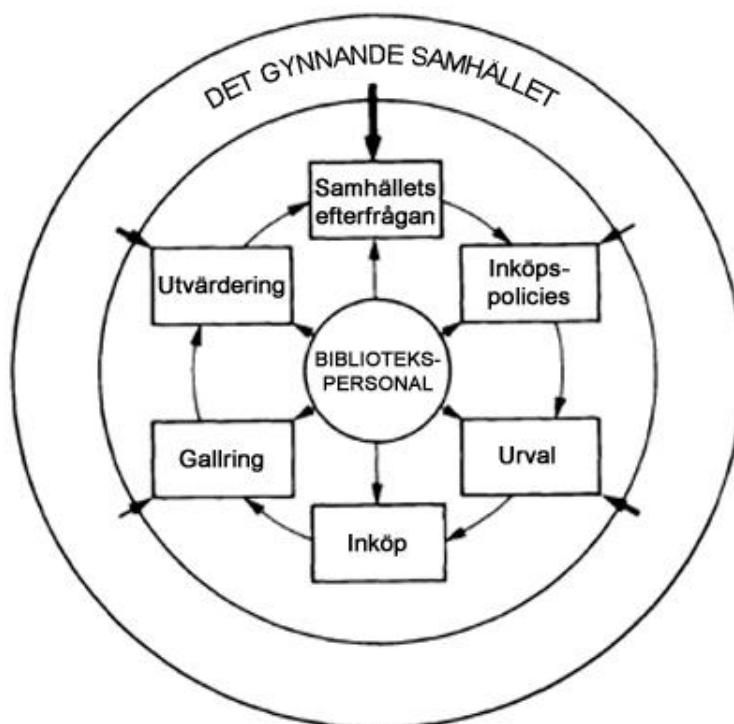

Fig. 2. Evans beståndsutvecklingsmodell (egen översättning från engelska, original finns i bilaga 1)

⁵³ Evans, Edward & Zarnosky, Margaret Saponaro (2005), s. 6

Den cirkelformade modellen kommer av att inköp och utökningen av beståndet enligt författarna är en konstant cykel som kommer att fortsätta så länge biblioteket i mitten kvarstår och dess process upprepas därför gång på gång i och med att beståndet växer. Det är därför viktigt att påpeka att den inte uteslutande hanterar beståndsutvecklingen vad gäller böcker utan bibliotekets alla medier och dess individuella tillväxt. Modellen förklaras som så att samhället som biblioteket finner sig i – här kallat det gynnande samhället – utgör grunden för bibliotekets bestånd, helt enkelt för att det är samhället som står för det behov och efterfrågan som biblioteket ska möta. Detta leder till att samhället påverkar beståndet i de flesta av processens olika steg – som synes av pilarna – men främst det första. Det är viktigt att påpeka att samhället i detta fall inkluderar alla invånare i ett land, stad eller liknande och inte bara bibliotekets aktiva användare, men det kan också vara grupper av mer specifikt omfång som skolor, företag eller privata organisationer.⁵⁴

Det första steget är samhällets efterfrågan vilket innebär det specifika behov som det omgivande samhället har – det vill säga det behov som biblioteket i fråga har ansvar att bemöta och fylla. Efter detta följer fyra steg som alla är delar av bibliotekets inköpsrutin. Inköspolicies är riktlinjer som erbjuder bibliotekspersonalen stöd och hjälp inför nästa steg – urvalet – där biblioteket ska försöka avgöra vad som ska införskaffas, med sådant som ekonomiska och praktiska problem i åtanke. Sedan följer inköp – som även kan ske i form av gåvor eller utbytesprojekt – och efter detta finner vi gallring, vilket är till för att förhindra att beståndet blir föråldrat, slitet eller opassande för målgrupperna. Därefter kommer utvärdering, vilket syftar på de undersökningar som kan belysa styrkor och svagheter hos biblioteket som stort eller enskilda delar av beståndsutvecklingsprocessen, som i sin tur kan förbättra institutionen och det arbete biblioteket utför.⁵⁵

Modellen är utvecklad för att ge en sammanfattning av det arbete som biblioteken utför – påverkat av det omgivande samhället – som resulterar i ett bestånd som växer och gallras allt eftersom.

4. RESULTATREDOVISNING OCH ANALYS

Vi har valt att redovisa vårt material i de fyra dimensionerna som vi hade som grund för våra frågor, för att lättare visa på de olika aspekterna som framkom i artiklarna och inläggen. Den tredje är som nämnt den vi lagt mest fokus på men även den fjärde har stor relevans med tanke på dess koppling till beståndsutvecklingen, som vi ville titta närmare på. Dessa två är det huvudsakliga materialet som vi kommer att använda i vår analys och diskussion, eftersom det är i den tredje och fjärde dimensionen som de åsikter och argument som vi vill studera har uttryckts. Den första och andra dimensionen kommer dock också att presenteras eftersom de ger en bra grund till förståelsen för artiklarna och inläggen, samt deras upphovsmän.

⁵⁴ Evans, Edward & Zarnoksy, Margaret Saponaro (2005), s. 8

⁵⁵ Ibid, s. 8-9

4.1. Den första dimensionen

Som tidigare nämnt berör den första dimensionen upphovsmannen till texten och hur skaparen satt sin prägel på texten. Eftersom texterna vi valde att använda i vår analys kom från tidskrifter, dagstidningar och bloggar hade de alla olika karaktär. Vi valde även att kort undersöka upphovsmannens bakgrund för att förhoppningsvis få en inblick i anledningen till att texten uppkom.

4.1.1. Journalister

Fyra av de 15 texter som vi valde att använda oss av var skrivna av journalister där de arbetat för att ge en överblick över den då rådande situationen. Den första som publicerades var *E-boksutlånen – ett dilemma för folkbiblioteken* skriven av Henriette Zorn som är redaktör och journalist på *Biblioteksbladet* där artikeln även trycktes. En liknande artikel publicerades fem månader senare i *Svensk Bokhandel* vid namnet *Gratis är dyrt* skriven av Jan-Erik Pettersson som är journalist och tidigare redaktör för *Svensk Bokhandel*. Petterssons artikel kunde ses som en uppföljning på en tidigare artikel av journalisten Alberte Bremberg som skrev *Förlagen vill stram åt utlån av e-böcker* som även publicerades på *Svensk Bokhandels* hemsida, under samma dag som den uppmärksammade *Metro*-artikeln.

De tre artiklarna var av liknande karaktär och använde sig av många citat för att lägga tyngdpunkten på andras åsikter snarare än skribentens. Detta gav intrycket av att artiklarna var till mer för att ge en överblick över den rådande situationen än för att återge skribentens åsikter och argument. Den fjärde artikeln var en liknande karaktär men mer inriktad mot ren fakta om ekonomiska lösningar snarare än för att ge överblick över situationen. *Eboksproblemet liknar tornet i Pisa* av Anders Mildner hade även en mer personlig karaktär och ger en inblick i hans synvinkel som journalist och medieanalytiker.

4.1.2. Biblioteksinvolverade

Fem av artiklarna hade skribenter med bakgrund i biblioteksvärlden i Sverige, och ett blogginlägg placerade även i denna kategori eftersom artikeln bestod av en intervju med Mikael Petrén och Daniel Andersson som arbetar på den virtuella enheten på Stockholms stadsbibliotek. *E-böcker på biblioteken – en möjlig drömlösning* är skriven av Hannes Eder som arbetar som koordinator på förlaget Publit och publicerades på deras blogg som fokuserar på elektronisk publicering. I vår analys ingick även *Om det digitala biblioteket* skriven av Petrén som var publicerad på Stockholms stadsbiblioteks blogg. Petrén är även enhetschef vid den virtuella enheten på Stockholms stadsbibliotek som har hand om det digitala biblioteket.

En av de flitigaste skribenterna bland våra utvalda texter är Inga Lundén som är stadsbibliotekarie på Stockholm Stadsbibliotek och ordförande för Svensk Biblioteksförening. Hon är medskribent för *E-boksfrågan måste få en lösning* tillsammans med Niclas Lindberg som är generalsekreteraren i Svensk Biblioteksförening, som publicerades i *Biblioteksbladet*. Lundén och Lindberg är även medskribenter på *Fri tillgång till information hotas* av Ulrika Domellöf Mattson, Kjell

Nilsson och Ulrik Svedin. Ulrika Domellöf Mattson är ledamot i de nordiska biblioteksföreningarnas upphovsrättskommitté och Kjell Nilsson har en liknande bakgrund som ledamot i Expert Group of Information Law (ELIBA), en europeisk grupp vars huvudmål är att information ska bli fritt tillgänglig till alla. Den sista medskribenten var Ulrik Svedin som är journalist på dagstidningen Östgöta Correspondenten där artikeln publicerades. *E-böcker: ödesfråga för biblioteken* skriven av Lundén och Madeleine Sjöstedt gav en fortsatt uppmärksamhet till e-boksdiskussionen och publicerades som debattartikel i *Svenska Dagbladet*. Sjöstedt är ordförande i kultur- och fastighetsnämnden i Stockholm. De texter som Inga Lundén medverkar i präglas av saklig fakta och ett biblioteksperspektiv som är till för att väcka ett större intresse för en ny politik om e-böcker.

Den sista texten som utgick från ett biblioteksperspektiv är *Exakt hur samhällsfarliga är bibliotek?* av Viktor Sarge som är utvecklare av digitala miljöer på Regionbibliotek Halland. Inlägget publicerades på Regionbibliotek Hallands blogg för digital utveckling som en reaktion på Brembergs artikel. I inlägget märktes ett tydligt biblioteksperspektiv där man som i tidigare artiklar yrkat på att information ska vara fri.⁵⁶

4.1.3. Elib

Två av texterna är skrivna av Johan Greiff som är den nuvarande VDn på Elib. Det första inlägget hämtades från Elibs blogg där Greiff förklarade omständigheterna kring e-boksdebatten som uppmärksammades i *Metro*. Eftersom Greiff skrev *Angående biblioteksdebatten* samma dag som artikeln publicerades i *Metro* gavs det enbart plats för ett kortfattat inlägg som senare användes som bas för *Biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälper försäljningen*, som publicerades i *Biblioteksbladet* en månad senare.

4.1.4. Bloggare

Eftersom vi ville inkludera åsikter från ett bredare spektrum än bara biblioteksvärlden har vi även använt oss av tre blogginlägg vars skribenter inte har någon bakgrund inom bibliotek. Två av dessa är från en blogg vid namn Copyriot där Rasmus Fleischer – som är forskare i historia och journalist – uttrycker sina åsikter och argument angående kultur- och informationspolitik. *Om bibliotekens urskillningslösa intag av e-böcker* ger hans bild av hur Elib används på folkbiblioteken och *Digitalt Bibliotek? Bara om det kostar!* diskuterar han hur Stockholms Stadsbibliotek bör använda sig av sina digitala resurser. Texterna innehåller starka åsikter och vi anser att e-boksdiskussionen är något som Fleischer är involverad i.

Den sista texten är skriven av författaren och förläggaren Sölve Dahlgren. *Dags för Elib att sänka priset – eller hur löser vi e-bokskrisen på biblioteken?* är ett blogginlägg från Dahlgrens hemsida där han ger en förläggares perspektiv, något som vi saknat i de tidigare texterna.

⁵⁶ Lundén, Inga & Lindberg, Niclas (2011). *E-boksfrågan måste få en lösning.*, Lundén, Inga & Sjöstedt, Madeleine (2011). *E-böcker ödesfråga för biblioteken.* & Lundén, Inga, Lindberg, Niclas, Mattson Domellöf, Ulrika, Nilsson, Kjell & Svedin, Ulrik (2011). *Fri tillgång till information hotas.*

4.2. Den andra dimensionen

Den andra dimensionen riktar fokus mot textens form, vilket innebar att vi tittade närmare på texternas språkliga innebörd samt deras utformning. Vi undersökte om texterna var subjektivt eller objektivt skrivna och om de innehöll några värdeord eller laddade termer.

4.2.1. Texternas form

Sju av de texter som vi valde ut är hämtade från bloggar. Detta är inlägg som publicerats av både offentliga institutioner samt av privatpersoner. De offentliga bloggarna tog ofta upp hur deras organisation eller tjänster fungerade – såsom Petrén⁵⁷ och Elibs⁵⁸ inlägg – eller reagerade på tidigare inlägg eller artiklar, som Dahlgrens⁵⁹ och Sarges⁶⁰ inlägg. I de tidigare nämnda inläggen har texterna varit utformade med löpande stycken och text, och det enda inlägg som avvek från detta var Publits blogginlägg där Eder⁶¹ har publicerat en intervju med två bibliotekarier och inkluderar frågorna och svaren.

Gemensamt för alla blogginlägg är läsarnas möjlighet att kommentera på inläggen direkt på hemsidan. Detta används flitigt på bloggen *Copyriot*, där man kan följa hur kommentarer från läsare har skapat reaktioner som gett upphov till fortsatta inlägg av bloggans ägare Rasmus Fleischer. Dessa fortsatta inlägg har vi dock valt att inte inkludera i den här analysen eftersom de inte berörde vårt specifika ämne, men de visar på hur Fleischer använder sig av bloggans utformning för att låta diskussionen växa. Dessutom använde sig Fleischer av inbäddade länkar i sina texter, något som även förekom i Petrén och Dahlgren inlägg, om än inte i lika stor utsträckning. Sarge använde sig av länkar huvudsakligen för att skapa en kort länklista i slutet av inlägget.

Fyra av texterna är artiklar i form av reportage, där tre använde sig av citat som ställdes mot varandra för att visa på den då rådande situationen. Eftersom Zorns och Pettersson artiklar var publicerade i *Biblioteksbladet* respektive *Svensk Bokhandel* användes även foton och faktarutor för att ge en mer överskådlig bild över siffror och involverade. I *Gratis är dyrt* fanns bland annat fotografier på de som varit intervjuade. Den text som skilde sig från de andra artiklarna var Mildners som redovisade fakta i en mer kåseriliknande löpande text där inga citat angavs.

De fyra resterande texterna var av alla debattinlägg hämtade från *Biblioteksbladet* eller dagspress och är alla skrivna i löpande text.

4.2.2. Texternas språkliga innebörd

Eftersom texterna är hämtade från olika bakgrunder skiljer sig även texternas språkliga utformning. Vi har delat upp texterna i fyra huvudgrupper för att lättare hitta ett mönster i deras språkliga utformning. Dessa fyra grupper är journalistiska - vilket är texter

⁵⁷ Petrén, Mikael (2011). *Om det Digitala biblioteket*.

⁵⁸ Geriff, Johan (2010). *Ang. biblioteksdebatten*.

⁵⁹ Dahlgren, Sölve (2010). *Dags för Elib att sänka priset*.

⁶⁰ Sarge, Viktor (2010). *Exakt hur samhällsfarliga är bibliotek?*

⁶¹ Eder, Hannes (2010). *E-böcker på biblioteken - en möjlig drömlösning*.

skrivna av journalister med mål att informera och rapportera - professionella - som är texter med företag eller institutioner bakom sig - politiska - som är texter med politiskt budskap - och till sist personliga - vilket är texter skrivet av privatpersoner. Skillnaden mellan de journalistiska, professionella, politiska och personliga texterna finns i de ord som skribenterna väljer att använda. Vi har även studerat huruvida texterna har en subjektiv eller objektiv utformning. En objektiv text kan vara ett reportage där journalistens egna känslor inte framkommer, även om intervjuade eller citerade personers tankar färgar texten. En subjektiv text är när den är skriven ur en specifik persons perspektiv och dess värderingar och åsikter tydligt framgår - som till exempel i ett personligt blogginlägg men även vissa debattartiklar.

Tre av reportagen använder sig av citat som de ställer mot varandra, vilket ger presentationen av citaten en stor innebörd i hur texterna tolkas av läsaren. Språket i reportagen är professionellt och skribenterna använder inte sig av jag eller vi, utan beskriver situationen utifrån ett objektivt perspektiv: ”För biblioteken är utvecklingen glädjande – man vill ju sprida läsning i alla former – men också oroande. Fortsätter e-lånen att öka i nuvarande takt hamnar biblioteken i en ekonomiskt ohållbar situation”.⁶² Artiklarnas titlar och introduktioner används för att väcka intresse som Brembergs *Förlagen vill strama åt utlån av e-böcker*. Den fjärde texten bland de journalistiska är Mildners kåseri där han som medieanalytiker hänvisar till andra betalningsmetoder för att få en lösning på problemet eftersom branschen verkar försöka hålla fast analoga tanke- och affärsmodeller för den digitala kulturen.⁶³

Eftersom en del av texterna har företag eller institutioner bakom sig finns det en professionell ton i dessa texter. Ett exempel är Greiff's debattinlägg där han sakligt förklarar situationen och att de uppmuntrar ”en fruktbar dialog mellan förlag och bibliotek”. Han använder sig även av ”vi” och ställer sig som en representant för Elib som ”är övertygade om att biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälp försäljningen”.⁶⁴

De mer politiska texterna ställer sig ofta bakom fakta och formuleringen är subjektiv för att styrka skribentens syfte. Detta kan ses i Lundén och Lindbergs debattartikel där de använder tidigare fakta för att visa på deras perspektiv, ”Idag kan bara biblioteken köpa in de e-bokstitlar som förlagen godkänt för utlåning. Smaka på den formuleringen – godkänt för utlåning”.⁶⁵ Ord som också används ofta är informationsfrihet och biblioteksperspektiv som även tas upp i *Fri tillgång till information hotas*, där formuleringen är mer professionell och politiskt nedtonad.

Dahlgrens blogginlägg har en mer personlig karaktär där skribenten blandar sin professionella roll som författare och förläggare med mer personliga drag. Detta syns när skribenten försöker räkna ut författarens ersättning för e-boksutlåningen och ställer sig frågande till varför det inte finns någon statlig utredning om e-böcker.⁶⁶ Fleischers blogginlägg är de texter som uttrycker mest personlighet då språket är mer vardagligt och skrivet som talspråk, där jag används flitigt.⁶⁷

⁶² Pettersson, Jan-Erik (2011). *Gratis är dyrt*.

⁶³ Mildner, Anders (2011). *E-boksproblemet liknar torner i Pisa*.

⁶⁴ Greiff, Johan (2010). *Biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälp försäljningen*.

⁶⁵ Lundén, Inga & Lundberg, Niclas (2011).

⁶⁶ Dahlgren, Sölve (2010).

⁶⁷ Fleischer, Rasmus (2010). *Om bibliotekens urskillningslösa intag av e-böcker*.

De ord som ofta användes var e-böcker och digitala medier, för att förtydliga vad texterna berörde, men det fanns även laddade ord som var till för att väcka starkare reaktioner. I *E-boksfrågan måste få en lösning* skriver Lundén och Lindberg: "... illa med informationsfrihet och hamnar obehagligt nära ordet censur." Citatet visar hur skribenterna använt sig av ord som 'informationsfrihet' och ställt detta mot 'censur' för att ge tyngd till sina argument och väcka känslor. Då budget är något som diskuteras i de flesta texterna visar citatet "... bibliotekens intresse/uppdrag kolliderar med förlagens affärsmodeller..." på hur Zorn har använt sig av 'affärsmodell' som ett exempel på att skriva objektivt.⁶⁸ 'Utlåningstak' är även ett återkommande ord som tar sin grund i att biblioteken måste lägga ett tak för att förhindra att bibliotekens budget inte ska falla.

4.3. Den tredje dimensionen

Den tredje dimensionen är som nämnt kopplad till texternas förhållande till det utomstående samhället och hur de uttrycka åsikterna i texten återspeglar denna relation och dess betydelse. Den inkluderar också en inblick i författarnas eventuella aktörs-, kultur- och organisationsgrupp – som till exempel bibliotekariesfären eller förlagssfären. På grund av detta presenterar vi vårt resultat i de olika aktörsgrupperna.

4.3.1. Journalistgruppen

I denna grupp inkluderar vi Henriette Zorn, Jan-Erik Pettersson, Alberte Bremberg och Anders Mildner eftersom de skrev artiklar för olika tidsskrifter med information och journalistik som huvudsyfte. Zorn, Pettersson och Bremberg har en vag koppling till biblioteken med tanke på att de alla skriver för bibliotekspress och har eller har haft positioner på tidningarna i fråga, men deras artiklar består alla av citat från aktörer snarare än deras egna åsikter. De försöker alltså ge en inblick i situationen och de olika parternas argument genom att sammanställa dem i en artikel. Mildner har en mer personlig karaktär i sitt skrivsätt men förblir relativt objektiv vad gäller just åsikter.

Petterssons *Gratis är dyrt* är den nyaste av de fyra artiklarna och har också den bredaste och mest uppdaterade informationen över läget. Han tar upp synpunkter från biblioteksvärlden, förlagen och Elib, där alla får säga sin mening angående ämnet. Det framgår att de åsikter som uttalas inte är författarens egna och mycket vikt läggs på att informera snarare än emotionellt engagera – vilket även gäller för de andra tre. Fakta tas upp i alla fyra artiklar och förutom Mildner så behåller skribenterna en mer professionell och objektiv ton i sitt skrivande. Detta är mest troligt för att inte uttalat ta bibliotekens, förlagens eller Elibs parti i sina artiklar, eftersom skribenterna i första hand har ansvar till sin journalistgrupp, som ska förbli objektiv och rapportera snarare än uttrycka sina känslor och åsikter

⁶⁸ Zorn, Henriette (2010). *E-boksutlånen – ett dilemma för folkbiblioteken*. s. 8

4.3.2. Biblioteksgruppen

Den grupp som har tagit störst plats i e-boksdiskussionen är folk med koppling till biblioteken. Sex av våra artiklar och inlägg kommer från denna grupp och mest framträdande är Inga Lundén, som medverkar i tre av artiklarna. Alla skribenter är rätt så eniga om de åsikter som de uttrycker även om de gör det med olika ton och ordval, och de har alla samma mål – de vill att situationen ska ändras.

Lundén använder många starka ord i sina artiklar, såsom 'censur', 'informationsfrihet', 'utlåningstak', och nämner i två av dem att hon erbjuder ett biblioteksperspektiv med sina åsikter. *E-boksfrågan måste få en lösning* är skriven tillsammans med Niclas Lindberg och i denna artikel förklarar de att de anser att Elibs nuvarande system kränker biblioteken och dess användare och hotar informationsfriheten genom att någon annan tar beslutet om e-boksutbudet. De hävdar att det blir en slags censur och framhäver även att något måste göras åt kostnaderna för att biblioteken inte ska behöva sätta utlåningstak eller ens ska kunna satsa på digitala tjänster i fortsättningen.⁶⁹ Åsikten om att biblioteken betalar för mycket visar sig starkt i flertalet artiklar och alla förespråkar att något måste göras åt modellen så att biblioteken inte ruineras.

Ännu ett problem som Lundén och Madeleine Sjöstedt uppmärksammat är att det finns ett kopieringsskydd – så kallat DRM-skydd – som gör det svårt för användarna att låna e-böcker via biblioteken. DRM-skyddet finns till för att vattenmärka och tidsbegränsa e-böckerna så att de slutar fungera efter den angivna lånetiden och inte kan flyttas eller spridas illegalt. Detta skydd kan göra så att verk inte kan läsas via alla hårdvaror och därför begränsas möjligheterna för användarna på biblioteken. Elib har tagit bort DRM-skyddet på de e-böcker som de säljer via återförsäljare, säger Lundén och Sjöstedt, eftersom det ansågs som krångligt och obekvämt för köparna. Skyddet finns dock fortfarande kvar på låneböckerna.⁷⁰

De argument som kommer från biblioteksvärlden är i form av de begränsningar som läggs på biblioteken med det nuvarande systemet och de involverade vill att något ska göras åt det. När biblioteket stöter på den här typen av begränsningar minskar deras förmåga att möta användarnas behov, och som Petrén uttryckte sig så kväver det bibliotekets viktiga uppdrag att välja och distribuera information till sina användare.⁷¹

4.3.3. Elib

Elib har via olika artiklar, inlägg och intervjuer svarat på den kritik de fått under det gångna året och det är då främst företagets VD Johan Greiff som uttalat sig. Två av våra artiklar och inlägg är som nämnt skrivna av Greiff, den ena ett blogginlägg dagen då *Metro* publicerade sin artikel om e-bokssituationen och den andra en artikel i *Biblioteksbladet* en månad senare. Eftersom Greiff skriver ur företagets synvinkel är hans ton professionell och han erbjuder fakta och förklaringar på kritiken. Han förklarar bland annat att den nuvarande prismodellen arbetats fram i samarbete med Stockholms stadsbibliotek och att den är utformad för att alla bibliotek oavsett storlek ska kunna

⁶⁹ Lundén, Inga & Lindberg, Niclas (2011).

⁷⁰ Lundén, Inga & Sjöstedt, Madeleine (2011).

⁷¹ Petrén, Mikael (2011).

erbjuda sina användare ett brett utbud. Han förklarar att företaget Elib endast står för produktionen och distributionen av e-böcker – inte urvalet – utan att det är upp till förlagen att bestämma vilka verk som ska omarbetas till e-böcker. Greiff erkänner också att DRM-skyddet som de kopieringsskyddar e-böckerna med inte är det optimala alternativet men i nuläget är det bland de bästa och därför det skydd de valt. Det framkommer också i båda hans texter att Elib uppmuntrar de diskussioner och samtal som börjat cirkulera kring e-boksdistributionen eftersom Elib strävar efter ett fungerande system som ska gynna alla parter. Trots kritiken vill Greiff alltså framhäva att Elib är villiga att omarbota modellen och att debatten ses som något positivt.⁷²

4.3.4. Privatpersoner

Vi har även två författare som skriver i egenskap av privatperson via sina bloggar, nämligen Rasmus Fleischer och Sölve Dahlgren. Fleischer har som nämnt sin bakgrund i journalistik och uttrycker sina personliga åsikter via sin blogg *Copyriot*. När vi läste hans två inlägg framkom det i det första att han sympatiserade med biblioteken som inte längre kunde styra sitt utbud med tanke på Elibs system och att han tyckte att det var fel att de inte längre kunde filtrera och begränsa inköpen som de gör med pappersböcker.⁷³ Det märks dock att han inte har någon koppling till någon särskilt organisation eller aktörsgrupp när han i sitt nästa inlägg kritiserar biblioteken för att de är villiga att betala Elib för deras e-böcker men tackar nej till material och verk som finns gratis att tillgå via Internet.⁷⁴ Det framgår tydligt både via hans laddade språk och uttryckta åsikter att det är hans personliga synvinkel som han vill belysa, även om han bidrar med fakta för att styrka sina argument. Han visar sitt intresse för den nuvarande e-bokssituationen via sina inlägg men en speciell profession eller tillhörighet återspeglas inte.

Sölve Dahlgren är som sagt den andra skribenten som visar ett mer personligt perspektiv i sitt blogginlägg eftersom han skriver i egenskap av sitt yrke som författare och förläggare. Han har ingen större koppling till biblioteken i sina argument även om han vagt kritiserar Elib för deras prismodell. Han är den enda som ger en inblick i vad en mindre förläggare kan tänkas känna inför e-bokssituationen eftersom han har publicerat sina verk via Elib och har en stark koppling till e-boksfrågan. Han tycker att staten borde fastställa bestämmelser för e-böckerna för att förhindra att någon av parterna i e-bokskedjan snuvas – vilket då inkluderar författare, förläggare, Elib och biblioteken. Han är mån om att e-böckerna ska fortsätta växa och finnas tillgängliga men han framhäver också att något måste göras åt prismodellen och det begränsade utbudet.⁷⁵

4.4. Den problematiserande dimensionen

Den fjärde och sista dimensionen kallas även för den problematiserande dimensionen och inkluderar i vårt fall en teoretisk modell skapad av Edward Evans som berör beståndsutvecklingen på biblioteket. Vi inkluderade denna modell för att ge oss ett

⁷² Greiff, Johan (2010). *Ang. biblioteksdebatten*. & Greiff, Johan (2010). *Biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälper försäljningen*.

⁷³ Fleischer, Rasmus (2010).

⁷⁴ Fleischer, Rasmus (2011). *Digitala bibliotek? Bara om det kostar!*

⁷⁵ Dahlgren, Sölve (2010).

ramverk och termer som kunde förenkla vår fördjupning i hur beståndsutvecklingens olika steg i fallet med e-böcker anses ha påverkats av Elib.

Av alla femton artiklar och inlägg var det tolv som tydligt uttryckte åsikter om beståndsutvecklingen för e-böcker, men i varierande grad. Det förekom ett flertal av Evans termer i dem alla, såsom urval, inköp, bibliotekspersonal och samhället och dess efterfrågan. Elva av dessa artiklar och inlägg yttrade mer eller mindre negativa ståndpunkter gentemot Elib eller förlagen företaget samarbetar med och den resterande var en artikel av Elibs VD Johan Greiff, där han förklarade varför situationen ser ut som den gör.

Den mest framträdande författaren vad gäller beståndsutvecklingen är som nämnt Inga Lundén, som medverkat i tre av de artiklar som vi studerat och tydligt uttryckt sina ståndpunkter angående Elibs påverkan på bibliotekens e-boksbestånd. I artikeln *E-boksfrågan måste få en lösning!* publicerad i *Biblioteksbladet* – skriven tillsammans med Niclas Lindberg – hävdas det att biblioteken och dess användare lider av att biblioteken själva inte får välja de böcker som ska inkluderas i deras bestånd. Författarna menar att om möjligheten att välja inte finns så blir det en slags censur och att informationsfriheten och användarnas rättigheter och behov kränks. Det förtydligas dock att det är förlagen som borde ändra sina metoder, eftersom det är de som väljer vilka böcker som ska publiceras som e-böcker – Elibs ansvar är att producera och distribuera, inte göra urvalet.⁷⁶

Liknande åsikter uttrycks i de andra två artiklar Inga Lundén medverkat i, och vidare efterfrågas det att regeringen ska kliva in och skydda biblioteksanvändarnas rättigheter till fritt vald information och att utvecklingen av digitala medier på biblioteket är så viktigt att något måste göras. I *E-böcker en ödesfråga för biblioteken* förklarar Lundén och hennes medförfattarinna Madeleine Sjöstedt att något måste göras åt situationen, eftersom det är viktigt för användarna att få tillgång till all information, och att sådant som kopieringskydd och lånetak inte borde få kväva användarnas läslust.⁷⁷

De flesta av dessa åsikter kan återfinnas i varierande grad i de resterande åtta artiklarna och inläggen som uttryckt sig kritiskt mot systemet. Mikael Petrén ser det som ett problem att det är förlagen som bestämmer utbudet, eftersom det alltid varit en av bibliotekets viktigare uppgifter tidigare, och med det nuvarande e-bokssystemet är det omöjligt. Han uttrycker även ett missnöje över att äldre titlar inte publicerats – den så kallade backlisten – vilket han förklarade både i blogginlägget *Om det digitala biblioteket*⁷⁸ och det som publicerades via Publits blogg - *E-böcker på biblioteken – en möjlig drömlösning* – där han intervjuades tillsammans med sin kollega Daniel Andersson. I denna intervju förklaras det också att den typen av system där någon annan beslutar om bibliotekets utbud aldrig skulle införas för pappersböcker, men få uppmärksammar det i e-bokens fall.⁷⁹ Det har även framkommit att en del författare anser att utbudet av ljudböcker som är tillgängliga för biblioteken är väldigt litet,

⁷⁶ Lundén, Inga & Lindberg, Niclas (2011).

⁷⁷ Lundén, Inga & Sjöstedt, Madeleine (2011).

⁷⁸ Petrén, Mikael (2011).

⁷⁹ Eder, Hannes (2010).

däribland Henrietta Zorn, Alberte Bremberg och den tidigare nämnda Mikael Petré, eftersom biblioteken bara får tillgång till ungefär 54% av det totala utbudet.⁸⁰

Rasmus Fleischer har även via bloggen *Copyriot* och inlägget *Om bibliotekets urskillningslösa intag av e-böcker* uppmärksammat det faktum att biblioteken inte längre har samma möjligheter att filtrera bort böcker som anses som irrelevanta eller oviktiga för det specifika biblioteket. Detta är för att Elib erbjuder att publicera lokalproducerade verk som är intressanta för ett specifikt område men trots den begränsade målgruppen inkluderas boken i alla Sveriges bibliotekskataloger via Elib. Hans exempel på en av dessa böcker är *Passion för livet*, som är en självpublicerad självinsiktsbok skriven av Marianne Stathin. Han förklarar att efter att ha läst ett kort utdrag så ”... vågar jag påstå att inget bibliotek aktivt hade köpt in *Passion för livet*” om det inte hade varit för Elibs system. Han förklarar att det kan tänkas bli ett överflöd av litteratur som inte passar användarna på detta sätt och att biblioteken kommer att få en hel del böcker de inte skulle vara intresserade av om det hade varit i papperskopior. Han nämner även att det kan förekomma såkallade ’stödlån’, där enskilda författare uppmanar folk att låna ett verk för att stödja dem eller en specifik sak, eftersom varje utlån resulterar i pengar till författaren och förlaget – på bibliotekens bekostnad. *Passion för livet* är ännu ett exempel på detta där författaren vill stödja bröstcancerfonden och hennes önskan och tydliga uttalande om detta kan orsaka lån med avsikt att stödja hennes målsättning.⁸¹

De negativa åsikterna cirkulerar alltså kring det faktum att biblioteken inte längre kan kontrollera vilka böcker de erbjuder sina användare och därför inte anpassa det utefter deras behov. Modellen som resulterar i att förlagen väljer vad som ska utlånas via biblioteken har alltså fått hård kritik i de artiklar och inlägg som vi diskuterat.

Det har dock även uttryckts positiva argument för det nuvarande systemet, främst från Johan Greiff då han förklarar varför systemet designats som det har. Elibs mål är enligt Greiff att erbjuda ett brett utbud till alla bibliotek, så att alla – oavsett storlek – kan ge sina användare så mycket att välja mellan som möjligt, vilket hade varit svårare för de mindre biblioteken om ett system där licenser för enskilda böcker använts istället. Kostnaderna hade då blivit väldigt höga om biblioteket ville ha samma antal böcker som de nu erbjuds av Elib. Han fortsätter förklara att det inte finns några bestämmelser för produktionen och utlån av e-böcker och att det därför är förlagen som bestämmer vilka verk de vill ska publiceras som e-böcker, och att det är deras rätt att bestämma detta. Han förklarar att förlagens beslut givetvis in sin tur är ”... beroende av om de tycker att de får en skälig ersättning för det”.⁸² Elibs system har också den fördelen att mindre förlag eller okända författare kan nå en mycket större publik eftersom deras verk blir tillgängligt för hela Sverige och inkluderade i alla biblioteks kataloger.⁸³ Systemet är alltså till för att ge en viss jämlikhet till både författare, förlag och bibliotek.

⁸⁰ Bremberg, Alberte (2010). *Förlagen vill strama åt utlån av e-böcker*. Eder, Hannes (2010). *E-böcker på biblioteken - en möjlig drömlösning* & Zorn, Henriette (2010). *E-boksutlånen – ett dilemma för folkbiblioteken*.

⁸¹ Fleischer, Rasmus (2010).

⁸² Greiff, Johan (2010). *Biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälper försäljningen*.

⁸³ Ibid.

5. DISKUSSION

Efter att ha studerat vårt material fann vi att de element som mest frekvent diskuterats och även benämnts som problematiska inom e-bokssituationen är priset, tillgängligheten och utbudet. Vi presenterar vår analys och diskussion i dessa tre grupper samt ett avsnitt om beståndsutvecklingen.

5.1. Priset

Priset är det som uppmärksammades först och även det som diskuterats flitigast och tydligast. Det faktum att biblioteken betalar 20 kr för varje lån har resulterat i höga kostnader på många bibliotek och flertalet har varit tvungna att lägga ett tak på utlånen så att budgeten inte sprängs, enligt våra källor.⁸⁴ Elibs VD förklarar att 10 kr går till förlagen och författaren av verket och att 10 kr går till Elib för att täcka kostnader för kopieringsskydd och drift av systemet. Greiff förklarar också att modellen har arbetats fram med hjälp av Stockholms stadsbibliotek och är uppbyggd för att alla bibliotek ska få samma tillgång till samma utbud oavsett storlek – vilket inte skulle hända om man använde ett system med enskilda licenser.⁸⁵ Ett licenssystem skulle innebära att biblioteken köper in en licens för varje bok, vilket betyder att endast en användare kan låna den åt gången, och att detta måste göras för alla verk som biblioteket önskar ha i sin katalog. Detta skulle, enligt Greiff, bli otroligt kostsamt för biblioteken – speciellt de små som inte har lika stor mediebudget – och det skulle innebära att användarna kan få svårare att låna populära titlar och att mindre förlag inte kommer att bli inkluderade i bibliotekens kataloger. Inga Lundén instämmer till detta eftersom hon anser att begränsningarna som skulle komma av ett licenssystem inte skulle gynna användarna i slutändan och att det skulle gå emot bibliotekets utveckling på det digitala området.⁸⁶

Ännu ett problem som uppmärksammats med Elibs nuvarande prismodell är att vissa författare eller förläggare kan uppmana såkallade 'stödlån', som Rasmus Fleischer uttrycker sig. Eftersom biblioteken betalar per utlån och en viss del av denna kostnad går till författaren kan de alltså tjäna extra pengar på att fler användare lånar deras böcker – oavsett anledningen till varför de gör detta. Fleischers exempel är författaren till *Passion för livet*, som vill stödja bröstcancerforskningen och detta kan tas som en uppmaning att låna boken så att författaren kan skänka pengarna till välgörenhet. Detta skulle kunna bli otroligt kostsamt för biblioteken om det utfördes på organiserad nivå.⁸⁷

Dock är de flesta artiklarna och inläggen eniga om att något måste göras med tanke på e-böckernas växande popularitet. Den statistik som vi erhållit från Elib visar tydligt att antalet köp och utlån av e-böcker stigit under de senaste åren och ökningen verkar fortsätta.⁸⁸ Vikten av att biblioteken kan erbjuda sina användare e-böcker märks tydligt i enkätundersökningen utförd av KK-stiftelsen och Bokhora, eftersom deras resultat visade att 71% av de som läst e-böcker det senaste året har lånat dem från biblioteket.⁸⁹ Det finns alltså en efterfrågan av e-böckerna på biblioteken men den nuvarande

⁸⁴ Greiff, Johan (2010). *Biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälper försäljningen*.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Petterson, Jan-Erik (2011). s. 22

⁸⁷ Fleischer, Rasmus (2010).

⁸⁸ Elib 2008-2011, statistik skickad från Elib

⁸⁹ Bokhora (2010).

prismodellen gör det allt svårare för biblioteken att kunna behålla dem. Därför efterfrågas en omarbetning av modellen från flera håll och Elibs VD Johan Greiff uppmuntrar detta i sina uttalanden.⁹⁰

I dagsläget saknas det en digital kulturpolitik i Sverige enligt Eva Hemmungs Witrén, vilket återspeglas i det faktum att det i den pågående litteraturutredningen inte finns någon särskild utpekad fråga om digitala medier.⁹¹ Litteraturutredningen Ku 2011:04⁹² är en offentlig statlig utredning som enligt kulturministern Lena Adelsohn Liljeroth handlar om läsande och litteratur men inte alls berör digital litteratur, trots den växande marknaden och intresset.⁹³ Dock har Kungliga Biblioteket tillsammans med Svensk biblioteksforening tillsatt en gemensam e-boksutredning som tidigare nämnt, då ämnet e-böcker, e-boksdistribution och tillgänglighet förhoppningsvis ska studeras mer ingående.⁹⁴ Problemet med att det inte finns några bestämmelser från staten har gjort läget mer komplicerat och Sölve Dahlgren är en av de som uppmanar politiker att engagera sig i frågan och att samma sorts författarpennning som finns för pappersböcker kanske ska finnas för e-böcker, eftersom biblioteken har svårigheter med att själva stå för betalningen.⁹⁵

5.2. Tillgänglighet

Det största hotet mot tillgängligheten är enligt våra källor kopieringsskyddet som appliceras på e-böckerna som Elib publicerar. Detta så kallade DRM-skydd finns inte på de e-böcker som säljs kommersiellt via återförsäljare men när böckerna ska lånas behövs en tidsbegränsning och ett skydd som ska hindra illegal spridning. Greiff förklarar att det är därför som det bara är de utlånade böckerna som har kopieringsskydd, även om han erkänner att det nuvarande programmet de använder för att applicera skyddet kan försvåra för användarna.⁹⁶

Detta skydd har kritiserats en hel del – bland annat av Inga Lundén och Madeleine Sjöstedt – eftersom det gör det krångligt för låntagare på biblioteken att läsa böckerna.⁹⁷ Henriette Zorn förklarar också att installationen av programmet som kan läsa dessa kopieringsskyddade e-böcker kan upplevas som knepigt och att synskadades möjligheter att läsa verken minskas drastiskt – eller försvinner helt.⁹⁸

Dock framkommer det i *Gratis i dyrt* – som är skriven efter Lundén och Sjöstedts och Zorns artikel – att teknologin håller på att förändras och att tillgängligheten förbättras sedan kritiken började ges. Numera är det möjligt att till exempel läsa e-böcker via iPhones, iPads och Androidtelefoner – vilket Elib tidigare fått klagomål på.⁹⁹ De har till

⁹⁰ Greiff, Johan (2010). *Ang. biblioteksdebatten*. & Greiff, Johan (2010). *Biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälper försäljningen*.

⁹¹ Petterson, Jan-Erik (2011). s. 16

⁹² Litteraturutredningen Ku 2011:04, Kommittédirektiv.

⁹³ Petterson, Jan-Erik (2011). s. 16

⁹⁴ Kungliga Bibliotekets hemsida, <http://www.kb.se/aktuellt/nyheter/Biblioteksnyheter/2011/KB-och-Svensk-Biblioteksforening-tillsatter-e-boksutredning>, 2011-05-15, 12:23

⁹⁵ Dahlgren, Sölve (2010).

⁹⁶ Greiff, Johan (2010). *Biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälper försäljningen*.

⁹⁷ Lundén, Inga & Sjöstedt, Madeleine (2011).

⁹⁸ Zorn, Henriette (2010). s. 9

⁹⁹ Petterson, Jan-Erik (2011). s. 18

och med skrivit en guide på företagets blogg för att visa hur användarna ska göra för att installera programmet och läsa de kopieringsskyddade e-böckerna, och det har nästan blivit som en mindre tekniskt support för just det problemet.¹⁰⁰ Det märks alltså att det här specifika problemet är något som Elib jobbar aktivt med att överkomma, även om det i nuläget fortfarande kan vara krångligt för vissa användare.

5.3. Utbud

Förutom priset har utbudet och urvalet av e-böcker varit det som diskuterats mest, och flera röster har höjts angående ämnet. Till att börja med finns det flertalet klagomål på antalet ljudböcker som biblioteken tillåts låna ut via Elib. Jan-Erik Petterson rapporterar att biblioteken endast har tillgång till 54% av det totala utbudet av ljudböckerna som Elib publicerat och detta är något som kritiserats i fler inlägg och artiklar. Bristen på utlåningsbara ljudböcker beror på förlagens inställning eftersom det är de som bestämmer vilka verk som ska konverteras till e-böcker och de kan då också göra valet att inte göra dem tillgängliga för biblioteken. Bonnier Audio är ett exempel på ett förlag som väljer att bara sälja sina ljudböcker via återförsäljare, inte till biblioteken. Detta på grund av att de tycker att det finns en risk att försäljningen skulle gå ner om obegränsade lån fanns tillgängliga.¹⁰¹ Dock har det framkommit – enligt Elibs VD Johan Greiff – att försäljningen av e-böcker inte minskar på grund av ökade utlån utan snarare tvärt om. Utlånen är fortfarande fler men försäljningen börjar komma ikapp, både vad gäller textbaserade e-böcker och ljudböcker.¹⁰² Faktum är att enligt statistiken vi fått från Elib så är försäljningen av mp3-böcker väldigt hög.¹⁰³

Det största problemet med utbudet är dock hur beståndet väljs. Tack vare Elibs nuvarande system där biblioteken inte köper in enskilda licenser utan istället får tillgång till hela utbudet så fort de ansluter sig till företagets tjänster så har de mindre kontroll över bokvalet, anser våra källor. Det är möjligt att utesluta verk om biblioteket så önskar men det huvudsakliga utbudet får de automatiskt. Detta är till för att alla bibliotek ska ha möjligheten att erbjuda sina användare ett brett utbud oavsett mediebudget eller storlek.¹⁰⁴

Det uppstår dock problem med detta system, som bland annat Rasmus Fleischer framhävt. Som nämnt förklarar han på sin blogg att biblioteken inte längre kan filtrera sitt intag av böcker och sålla ut de titlar som de i vanliga fall inte skulle vara intresserade av eller köpa. Han ger exempel på en bok vid namn *Passion för livet* som finns på alla bibliotek uppkopplade till Elibs tjänster men som enligt honom förmodligen inte skulle finnas på bibliotekens inköpslista om det hade varit en pappersbok. Elib publicerar böcker med lokal anknytning och på grund av systemet får alltså varje bibliotek i Sverige tillgång till dem även om det inte skulle anses som relevanta verk i andra fall.¹⁰⁵ Det finns dock som nämnt möjligheten att utesluta böcker

¹⁰⁰ Elibs blogg: <http://elibse.wordpress.com/2010/12/22/sa-har-lagger-du-in-kopieringsskyddade-bocker-i-din-android/>, 2011-05-15, 12:02

¹⁰¹ Petterson, Jan-Erik (2011), s. 20

¹⁰² Greiff, Johan (2010). *Biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälper försäljningen*.

¹⁰³ Elib 2008-2011, statistik skickad från Elib

¹⁰⁴ Greiff, Johan (2010). *Biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälper försäljningen*.

¹⁰⁵ Fleischer, Rasmus (2010).

från katalogen men det skulle vara en tidskrävande uppgift att gå igenom hela beståndet och sortera ut dem en och en.

Det absolut största samtalsämnet är det faktum att det inte längre är biblioteken som bestämmer vilka böcker som ska inkluderas i deras bestånd. Eftersom de ansluts till Elibs tjänster och automatiskt får tillgång till hela utbudet vet de sällan precis vilka böcker som ingår. De som beslutar vilka verk som ska konverteras till e-böcker är som tidigare nämnt förlagen, eftersom Elibs uppgift inte är att välja utbudet utan bara publicera det underlag som förlagen givit dem, och förlagen kan helt säga nej till att göra e-böckerna tillgängliga för utlån.¹⁰⁶ Daniel Andersson från Stockholms stadsbibliotek förklarar det som att:

”... biblioteken inte har något inflytande över utbudet av e-böcker. Idag får vi snällt finna oss i att låna ut de böcker förlagen väljer att göra tillgängliga, vilket ibland innebär att titlar kan dras in eller bara erbjudas till försäljning och inte utlån.”¹⁰⁷

Detta väcker många känslor inom biblioteksvärlden eftersom det är en situation som bara förekommer med e-böcker, inte pappersböcker. Enligt Lundén och Sjöstedt så kan biblioteken helt styra sitt inköp av pappersböcker och genom detta även beståndet.¹⁰⁸ Lundén har även – tillsammans med Lindberg – framhåvt att detta inte går ihop med informationsfrihet och bibliotekets mål att anpassa sitt utbud efter sina användare. Både biblioteken och användarna får rätta sig efter förlagens beslut och detta kränker deras rättigheter och liknar enligt Lundén och Lindberg en form av censur som inte är acceptabel.¹⁰⁹ Huvudsakligen är problemet alltså det att biblioteken inte får bestämma över sitt utbud när det gäller e-böcker och stark kritik har hörts på grund av detta.

Detta går emot UNESCOs folkbiblioteksmanifest där biblioteket uppmanas att erbjuda ett brett bestånd utan kommersiella kopplingar till sina användare, anpassat efter det omgivande samhället. De har inte samma möjlighet att fokusera på lokala förutsättningar eller sina användare med Elibs nuvarande system och det faktum att det är förlagen och deras ambitioner som bestämmer urvalet.¹¹⁰ Denna brist kan vidare styrkas med Farooq M. Alis kriterier för ett balanserat bestånd, där det finns sex huvudkriterier som biblioteken kan ha som stöd när de ska utveckla ett brett och välanpassat utbud. Några av dessa punkter innefattar att biblioteken ska välja de bästa böckerna, att efterfrågan ska vägas mot kvalitet och att det ska gallras i beståndet med balans mellan gammalt och nytt i åtanke.¹¹¹ Elibs system gör det omöjligt för biblioteken att utföra dessa uppgifter och att effektivt arbeta för att ge sina användare ett brett och balanserat utbud av e-böcker.

Trots hur omdiskutera det här ämnet blivit har det fortfarande inte framkommit om några förändringar ska göras och i så fall hur. Det kan vara så att staten är den som får ta ansvaret och kliva in och ge en standard för både pris och beståndshantering för att problemet ska lösas. Som det är nu finns det inga statliga bestämmelser för e-böcker

¹⁰⁶ Petterson, Jan-Erik (2011), s. 20

¹⁰⁷ Eder, Hannes (2010).

¹⁰⁸ Lundén, Inga & Sjöstedt, Madeleine (2011).

¹⁰⁹ Lundén, Inga & Lindberg, Niclas (2011).

¹¹⁰ UNESCO folkbiblioteksmanifest (1994).

¹¹¹ Eriksson, Kerstin & Hagenwald, Anna (2007). s. 34

såsom det gör för pappersböcker, vilket innebär att ingen standard på pris, publikation och distribution kan kontrollera att alla parter blir nöjda. Det innebär bland annat att Elib inte har något lagligt ansvar att ändra sin prismodell, eftersom det inte finns några direktiv för hur distributionen ska skötas.

5.4. Beståndsutveckling

Efter att ha studerat vårt material har det framgått att enligt aktörerna i våra artiklar och inlägg så har Elib ett inflytande över e-böckernas beståndsutveckling. Tack vare våra frågor inför analysen kom vi fram till att flertalet av termerna från Evans beståndsutvecklingsmodell användes vid argumentationen om e-böckernas bestånd, även om det ofta var synonymer eller liknande termer – såsom bibliotekarier istället för bibliotekspersonal. Detta gjorde att vi fick en klar bild över vilka processer våra källor anser att Elib påverkat och hur, och vi ger här en genomgång av dem.

Samhällets efterfrågan – användarnas behov med andra ord – är den första processen att studera. Eftersom det i e-boksfrågan snarare handlar om vad förlagen vill publicera som e-böcker istället för vad biblioteken efterfrågar eller användarna önskar så anser flera av skribenterna i våra artiklar och inlägg att Elib påverkar denna process. Detta förklaras som något väldigt negativt inom biblioteksvärlden, som tidigare nämnt, men det framkommer också att det inte heller är Elibs fel eftersom det är förlagen som tar beslutet, inte företaget. Detta innebär också att bibliotekens inköspolicier inte tas i beräkningen, även om det inte nämndes lika tydligt i våra artiklar och inlägg. Till exempel så framkommer det att biblioteken får böcker de förmodligen inte skulle vara intresserade av i vanliga fall eller köpa om det hade varit pappersböcker. Här får Elib biblioteken att gå emot sina inköspolicier även om det än en gång sker mest på grund av förlagen och det system som Elib utformat.

När det sedan gäller urvalet har beståndsutvecklingen verkligen påverkats enligt artikelförfattarna eftersom biblioteken inte styr detta alls – men det gör inte heller Elib. Förlagen är de som har kontrollen över urvalet och Elibs bestånd. Urval och inköp flyter ihop i det här sammanhanget eftersom biblioteken får utbudet automatiskt och inte behöver betala för extra inköp till katalogen. Resultatet av detta är att Elib har påverkat urvalen och inköpen för e-böcker men det är inte med negativa avsikter och de verkar inte sikta på att försöka censurera eller begränsa bibliotekens utbud. Det är förlagen som har sista ordet och både biblioteken och Elib har väldigt små möjligheter att påverka detta. Bibliotekspersonalen har då självklart också mindre inflytande än Evans modell visar, och flertalet av våra källor klagat på detta.

Utvärdering nämns inte alls och gallring framkommer bara i Elibs förklaring av systemet där de föreslår att biblioteken kan plocka bort titlar om så önskas. Det är alltså möjligt att gallra beståndet men det skulle kräva en rätt stor arbetsinsats från bibliotekens sida att gå igenom hela sortimentet.

Vi har sett i våra artiklar och inlägg att författarna till dessa anser att Elib har inflytande över e-böckernas beståndsutveckling på folkbiblioteken, och att de påverkar flertalet av de olika processerna som Evans nämner är centrala för förvärvet av utbudet. Dock framgår det också i våra källor att förlagen har en stor del av ansvaret i den här frågan, inte bara Elib.

6. SLUTSATS

De slutsatser vi kan dra av vår studie är att e-bokssituationen i Sverige börjar närma sig ett skede då stora förändringar måste ske. I artiklarna och inläggen som vi tog del av framgår det tydligt att alla biblioteken inte är nöjda med situationen – både vad gäller pris, tillgänglighet och utbud – och att de vill se en förändring i hur Elibs system ser ut, enligt författarna. Populariteten ökar men det finns inte rätt typ av resurser för att hantera det. Kostnaderna för biblioteken är höga och de kan inte längre välja sitt eget bestånd, vilket gör det mindre anpassat till deras användare. Engagerade aktörer med biblioteksanknytning har börjat efterfråga en tydligare riktlinjer och bättre villkor – med inblandning från staten – och Elibs VD Johan Greiff är positiv till de diskussioner som har uppstått och uppmanar till en vidare dialog mellan biblioteken och förlagen. Det verkar alltså som om en omarbetning av modellen är på gång, eftersom alla parter – förutom möjligen förlagen – har givit sitt medhåll till att det inte är hållbart. De större förlagen är de som synts minst i diskussionen och det har därför varit svårt att avgöra deras inställning, men de andra parterna är eniga om att förändringar borde ske.

Vad gäller beståndsutvecklingen har vi kommit fram till att i de artiklar och inlägg som vi studerat så anses Elib ha påverkat flertalet av de processer som ingår i Evans modell. Främst uppmärksammat är urvalen och inköpen som sker utan bibliotekets inflytande, men det är också ett faktum att Elib inte heller påverkar detta till någon större grad. Under studiens gång har vi fått inse att förlagen är de som styr valet över vilka böcker det är som ska konverteras till e-böcker samt vilka som ska tillgängliggöras för biblioteken och deras användare, vilket flertalet artiklar och inlägg nämner. Så även om Elib påverkar beståndet är det snarare indirekt eftersom det är deras affärssystem som orsakar det, inte företaget självt.

Sammanfattningsvis verkar det alltså som om e-böckerna i Sverige står inför en ljus framtid vad gäller popularitet och intresse, men att hanteringen och distributionen inte hinner med i utvecklingen. Flertalet åsikter har hörts angående situationen och en efterfrågan på förändring har uttryckts. Något måste göras för att prismodellen för biblioteken ska vara hanterbar och nya avtal med förlagen bör övervägas, så att biblioteken får mer inflytande över beståndet.

Under uppsatsens gång har vi sett en tydlig brist på tidigare forskning om e-böcker på folkbibliotek och vi efterfrågar vidare forskning om hur biblioteken ska hantera sitt e-boksbestånd. Eftersom en utredning av Kungliga Biblioteket och Svensk Biblioteksforening om e-böckers tillgänglighet har tillsatts hoppas vi att e-boksproblematiken kommer att få en lösning och att den digitala kulturpolitiken i Sverige kommer att utvecklas.

Vi efterfrågar även mer information och åsikter från förlagens sida eftersom problematiken som uppstått i den nuvarande situationen hittills kommenterats mest från biblioteken och Elibs håll. Eftersom teknologin och bokmarknaden förväntas förändra konsumtionen hos e-boksläsare – samt hur folkbiblioteken kommer att hantera e-böcker – behövs det uttalanden från alla involverade parter.

Käll- och litteraturförteckning:

Opublicerat material:

Elib 2008-2011, statistik skickad från marknads- och försäljningsassistent Karolina Öström.

I uppsatsförfattarnas ägo.

Öström, Karolina, marknads- och försäljningsassistent på Elib.

E-post konversation.

I uppsatsförfattarnas ägo.

Källor för analys:

Bremberg, Alberte (2010). Förlagen vill strama åt utlån av e-böcker. *Svensk Bokhandel*, 22 november.

<http://www.svb.se/nyheter/f%C3%B6rlagen-vill-strama-%C3%A5t-utl%C3%A5n-av-e-b%C3%B6cker> [2011-05-11, 17:42]

Dahlgren, Sölve (2010). *Dags för Elib att sänka priset.*

<http://solvedahlgren.se/2010/11/22/dags-for-elib-att-sanka-priset-eller-hur-loser-vi-e-bokskrisen-pa-biblioteken/> [2011-05-12, 14:14]

Eder, Hannes (2010). *E-böcker på biblioteken - en möjlig drömlösning.* Bloggen Publit.

<http://www.publit.se/cms/2010/12/17/e-bocker-pa-biblioteken-en-mojlig-dromlosning/> [2011-05-11, 17:51]

Fleischer, Rasmus (2010). *Om bibliotekens urskillningslösa intag av e-böcker.* Bloggen Copyriot.

<http://copyriot.se/2010/11/24/om-bibliotekens-urskillningslosa-intag-av-e-bocker/> [2011-05-12, 14:19]

Fleischer, Rasmus (2011). *Digitala bibliotek? Bara om det kostar!* Bloggen Copyriot.

<http://copyriot.se/2011/03/08/digitalt-bibliotek-bara-om-det-kostar/> [2011-05-12, 14:23]

Greiff, Johan (2010). *Ang. biblioteksdebatten.*

<http://elibse.wordpress.com/2010/11/22/ang-biblioteksdebatten/> [2011-05-11, 17:29]

Greiff, Johan (2010). Biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälper försäljningen.

Biblioteksbladet, nr. 10.

Lundén, Inga & Lindberg, Niclas (2011). E-boksfrågan måste få en lösning!

Biblioteksbladet, nr 1.

Lundén, Inga & Sjöstedt, Madeleine (2011). E-böcker ödesfråga för biblioteken.

Svenska Dagbladet, 25 januari.

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/e-bocker-odesfraga-for-bibliotek_5890939.svd
[2011-05-11, 17:33]

Lundén, Inga, Lindberg, Niclas, Mattson Domellöf, Ulrika, Nilsson, Kjell & Svedin, Ulrik (2011). Fri tillgång till information hotas. *Östgöta Correspondenten*, 18 januari.
<http://www.corren.se/asikter/debatt/?articleId=5499514> [2011-05-11, 17:39]

Mildner, Anders (2011). E-boksproblemet liknar torner i Pisa. *Svenska Dagbladet*, 8 maj.
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/eboksproblemet-liknar-tornet-i-pisa_5926579.svd
[2011-05-11, 17:30]

Petrén, Mikael (2011). *Om det Digitala biblioteket*.
<http://bloggar.biblioteket.se/digitalabiblioteket/om-det-digitala-biblioteket> [2011-05-11, 17:27]

Petterson, Jan-Erik (2011). Gratis är dyrt. *Svensk Bokhandel*, nr. 4.

Sarge, Viktor (2010). *Exakt hur samhällsfarliga är bibliotek?*
<http://blogg.regionhalland.se/regionbibliotek/2010/11/30/exakt-hur-samhallsfarliga-ar-bibliotek/> [2011-05-11, 17:44]

Zorn, Henriette (2010). E-boksutlånen – ett dilemma för folkbiblioteken.
Biblioteksbladet, nr 9.

Litteratur:

Bibliotekslagen 1997:
<http://www.vanersborg.se/download/18.2bae981080000cb07800021942/Bibliotekslagen.pdf> [2011-05-11, 13:48]

Bokhora, enkätundersökning (2010). *Vad tycker läsarna om e-böcker?*
http://kulturekonomi.se/uploads/bokhora_e-boken.pdf [2011-05-11, 14:25]

Bush, Vannevar (1945). As We May Think. *Atlantic Monthly* 176:1, 1945 (Juli).
Åtkomst via Internet:
<http://www.ub.edu/personal/vbush.htm>

Elib 3.0, informationsbroschyr:
<http://www.elib.se/presentation/elib20/elib20.pdf> [2011-05-01, 20:47]

Elib Bas, informationsbroschyr:
<http://www.elib.se/presentation/elib20/elibBas.pdf> [2011-05-01, 20:47]

Elibs blogg:
<http://elibse.wordpress.com/2010/12/22/sa-har-lagger-du-in-kopieringsskyddade-bocker-i-din-android/> [2011-05-12, 12:02]

Elibs hemsida (huvudsida):

<http://www.elib.se/> [2011-04-09, 15:03]

Emmelin, Conny (2010). E-bokslånen för dyr för Stadsbiblioteket. *Metro*.
<http://www.metro.se/metro-teknik/e-boklanen-for-dyra-for-stadsbiblioteket/Objjkv!15287/> [2011-04-09, 17:53]

Evans, Edward & Zarnoksy, Margaret Saponaro (2005). *Developing Library and Information Center Collections*. Westport, Connecticut : Libraries Unlimited.

Eriksson, Kerstin & Hagenwald, Anna (2007). "To help them to be wise" – *Balanserat bestånd i svenska folkbibliotek 2007*. Borås : Bibliotekshögskolan. 2008:65.

Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (.red) (2009). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm : Liber.

Forum för boken:

<http://forumboken.se/e-boksundersokning-tillsammans-med-bokhora/> [2011-05-08, 14:21]

Hellspong, Lennart & Ledin, Per (1997). *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Järv, Harry & Helmersson, Dicte. Artikeln 'Bok' i *Nationalencyklopedin*:
<http://www.ne.se/lang/bok/132314> [2011-05-13, 14:23]

Kilgour, G. Frederick (1998). *The Evolution of the Book*. New York : Oxford University Press.

Kulturdepartementet (2011). *Litteraturutredningen Ku 2011:04s kommittédirektiv*, (SOU), 2011:24.
http://www.sou.gov.se/litteratur/pdf/dir2011_24.pdf [2011-05-15, 12:20]

Kungliga Biblioteket (2003). *Statens offentliga utredningar* (SOU), 2003:129a.
http://www.kb.se/Dokument/Om/yttranden/sou2003_129a_dell.pdf [2011-05-04, 13:51]

Kunliga Biblioteket – Sveriges nationalbiblioteks hemsida:
<http://www.kb.se/aktuellt/nyheter/Biblioteksnyheter/2011/KB-och-Svensk-Biblioteksforening-tillsatter-e-boksutredning> [2011-04-29, 16:53]

Rosendahl, Hanna (2007). *Tolv böcker i datorn – bättre än en i handen?*. Borås: Bibliotekshögskolan

Svedjedal, Johan (2001). *Den sista boken*. Stockholm : Wahlström & Widstrand.

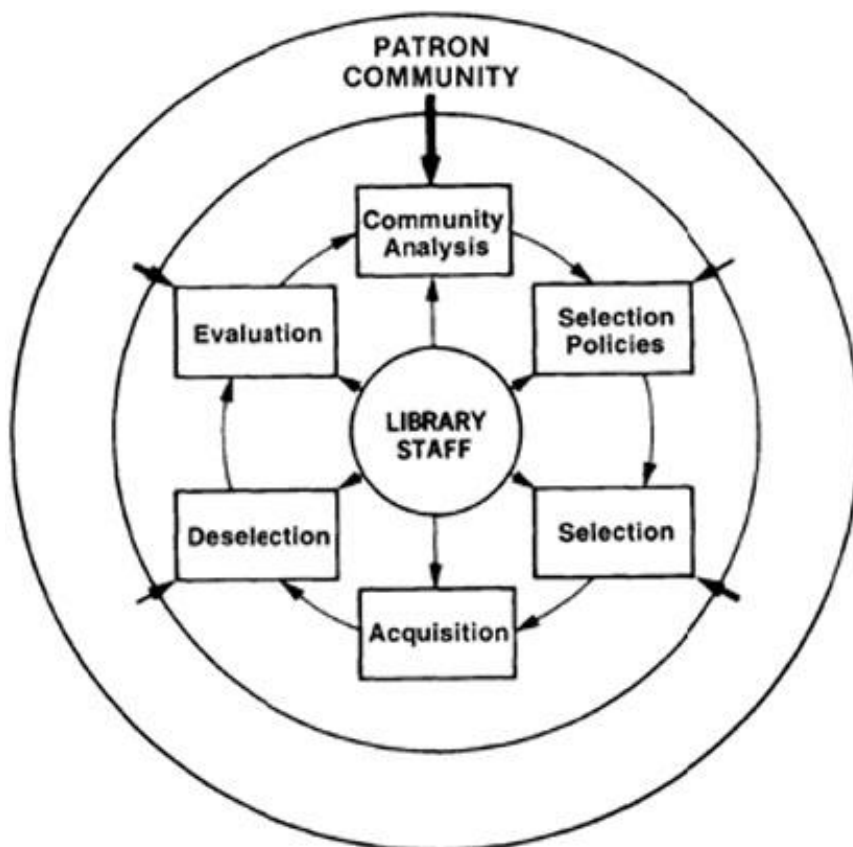
PricewaterhouseCoopers (2010). *Turning the Page - The Future of e-books*.
<http://www.pwc.com/gx/en/entertainment-media/publications/future-of-ebooks.jhtml>
[2011-04-20, 17:18]

UNESCO folkbiblioteksmanifest (1994).

<http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/swed.pdf> [2011-05-04, 15:43]

BILAGOR

BILAGA 1: Evans beståndsutvecklingsmodell – Engelsk

BILAGA 2: Frågor till textanalysen

Första dimensionen:

- Vem är upphovsmannen för texten?
- Vad har upphovsmannen för yrke? Eventuell bakgrund?

Andra dimensionen:

- Vilken typ av text är det? Artikel? Blogginlägg? Debattinlägg?
- Är texten subjektivt eller objektivt utformad?
- Vilken är den språkliga tonen? Är den privat eller professionell?
- Finns det eventuella värdeord/viktiga termer som används?

Tredje dimensionen:

- Hur beskrivs förhållandet mellan texten och Elibdiskussionen?
- Är texten en del av någon specifik kultur/aktörsgrupp/organisation?
- Uttrycks några speciella ståndpunkter och argument?
- Finns det någon inbördes relation mellan texterna ?
- Vad finns det för förutsättningar som resulterade i att texten skrevs?

Den problematiserande dimensionen:

- Nämns beståndsutvecklingen för e-böcker i texten?
- Uttrycks det några specifika åsikter angående beståndsutvecklingen? Positiva? Negativa?
- Nämns termer såsom:
 - Samhällets efterfrågan
 - Inköspolicies
 - Urval
 - Inköp
 - Gallring
 - Bibliotekspersonal